

บทที่ 5

การศึกษาตัวละครเอกและคู่กรณีในทิลล์ ออยเลนชเปเกลกับศรีธนญชัย

การศึกษาเปรียบเทียบตัวละครเอก และคู่กรณี ในเรื่องทิลล์ ออยเลนชเปเกลกับศรีธนญชัยพบว่าทิลล์ ออยเลนชเปเกลกับศรีธนญชัยมีความแตกต่างกันด้านสถานภาพทางสังคม ซึ่งอาจจะสะท้อนให้เห็นต่อวิถีชีวิตของบุคคลทั้งสอง ให้แตกต่างกันด้วย ในส่วนของคู่กรณี เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสถานภาพทางสังคมและบทบาทของคู่กรณีในนิทานทั้งสองเรื่อง ในขณะที่ทิลล์ ออยเลนชเปเกลมักจะกลั่นแกล้งพ่อค้าและช่างฝีมือ แต่ศรีธนญชัยมักจะยั่วล้อพระเจ้าแผ่นดิน การวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างตัวละครเอกและคู่กรณีในมุขตลกอาจจะเห็นปัญหาหรือความขัดแย้งระหว่างชนชั้นในสังคมซึ่งแฝงอยู่ในเหตุการณ์แต่ละตอน

5.1 ความแตกต่างระหว่างสถานภาพทางสังคมของทิลล์ ออยเลนชเปเกลกับศรีธนญชัยส่งผลให้วิถีชีวิตของบุคคลทั้งสองแตกต่าง

ทั้งทิลล์ ออยเลนชเปเกลกับศรีธนญชัยเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคมของตนเนื่องจากสามารถใช้ปัญญาทำหายหรือกลั่นแกล้งผู้มีอำนาจ ยันที่จริงแล้ววิถีชีวิตของบุคคลทั้งสองแตกต่างกัน ในขณะที่ทิลล์เป็นคนพเนจร แต่ศรีธนญชัยรับราชการเป็นขุนนางและตั้งหลักปักฐานในเมืองหลวง ความหมายแห่งการมีชีวิตของทิลล์ คือการปฏิเสธกรอบของการดำเนินชีวิตในสังคมที่ตนไม่พอใจและหารายได้แค่พอประทังชีพ ในขณะที่ศรีธนญชัยแสวงหาความก้าวหน้าและความมั่งคั่งให้แก่ตนโดยยอมรับกรอบของการดำเนินชีวิตในสังคม

คำว่า "กรอบของการดำเนินชีวิต" ในที่นี้หมายถึงขั้นตอนในการดำเนินชีวิตที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับ เมื่อเด็กเกิดมาได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ เมื่อเติบโต

เข้ารับการศึกษานี้ หลังจากจบการศึกษาแล้วก็เริ่มประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงดูตนเอง ต่อมา
แต่งงานเพื่อสร้างครอบครัวของตนต่อไป

5.1.1 ทิลล์ ออยเลนชเปเกิลในฐานะ"คนนอก"กรอบของสังคม

ทิลล์ ออยเลนชเปเกิลเป็น"คนนอก"กรอบของสังคม เนื่องจากเขากระทำการ
แทบทุกอย่างโดยยึดความคิดของตนเป็นหลัก และเพิกเฉยต่อกรอบของการดำเนิน
ชีวิตและความต้องการของสังคม ในขณะที่คนส่วนใหญ่มักจะยอมรับกรอบของสังคม

ก. คนนอกผู้ปฏิเสธกรอบของสังคม

ทิลล์ ออยเลนชเปเกิลปฏิเสธกรอบของการดำเนินชีวิตในสังคม เนื่องจาก
เขารักอิสระเสรี หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นอิสระ เขาประพุดตนผิดแมกไปจาก
ระเบียบหรือกรอบของสังคม แทบจะไม่มีใครปฏิเสธการมีอาชีพที่มั่นคงซึ่งสามารถ
สร้างความมั่นคงให้ตนเอง ทว่าทิลล์ปฏิเสธกรอบดังกล่าว ในสังคมเยอรมันช่วงปลาย
ยุคกลางผู้ที่เป็นชนชั้นล่างในสังคมส่วนใหญ่มักจะเลือกศึกษาวิชาชีพช่างฝีมือ เพื่อ
เป็นนายช่าง เป็นอาชีพที่ยกระดับทางสังคมและเศรษฐกิจให้แก่ตน

ทิลล์ไม่ต้องการที่จะเรียนรู้การเป็นช่างฝีมือ "Eulenspiegel wollte kein
Handwerk lernen..."¹⁹⁵ เขาเล่นสนุกสนานและคิดหาวิธีกลั่นแกล้งคนรูปแบบต่างๆ
"Aber er tummelte sich und lernte mancherlei Gauklerei."¹⁹⁶ วันหนึ่งทิลล์ช่วย
แม่เย็บรองเท้า ซึ่งแม่ดีใจมากและคิดว่าทิลล์จะปรับปรุงตัวดีขึ้น "Da freute sich

¹⁹⁵ Hermann Bote, Till Eulenspiegel, p. 32.

¹⁹⁶ Ibid. , p. 32.

seine Mutter schr und meinte, es wuerde mit ihm noch alles gut werden."¹⁹⁷
 แม่ของทิลล์พร่ำบ่นให้เขาเรียนวิชาช่างฝีมือ "Die 5. Historie sagt, wie Till Eulenspiegels Mutter ihn ermahnte, ein Handwerk zu lernen..."¹⁹⁸ เพื่อ
 สามารถเป็นนายช่างที่ได้รับการยอมรับที่สามารถมีกิจการเป็นของตนเอง ซึ่งเป็น
 อาชีพที่มั่นคงและสร้างความร่ำรวยให้กับตนและครอบครัว ด้วยเหตุนี้ แม่ของทิลล์
 จึงปรารถนาให้เขาเรียนวิชาช่างฝีมือเพื่อยกระดับทางสังคม¹⁹⁹ ซึ่งเป็นความหวังของคน
 ในกลุ่มชนชั้นล่างดังเช่นแม่ของทิลล์

อย่างไรก็ตาม ทิลล์สามารถดำรงชีพอยู่ได้จนจนวาระสุดท้ายของชีวิตโดย
 ที่ไม่ต้องประกอบกิจการงานที่มั่นคงและยังมีอิสระเสรีตามที่ตนต้องการไว้ได้ เขายังเป็น
 ที่รู้จักของผู้คนส่วนใหญ่ซึ่งมักจะรู้จักเรื่องราวของทิลล์ "Davon wurde sein Name
 so bekannt, dass man von Eulenspiegel allerhand zu erzählen wusste."²⁰⁰
 หากใครไม่รู้จักตัวตนของเขา ทิลล์จะใช้ชอล์กหรือถ่านวาดรูปนกฮูกกับกระจกที่
 ประตูและเขียนว่า "เขาเคยอยู่ที่นี้" เป็นภาษาละติน "...wo er eine Bueberei tat
 und man ihn nicht kannte oder seinen Namen nicht wusste, da nahm er
 Kreide oder Kohle, malte ueber die Tuer eine Eule und einen Spiegel und
 schrieb darueber auf Lateinisch: "Hic fuit"/"Er ist hier gewesen."²⁰¹ หลายต่อ
 หลายครั้งในชีวิตที่เขาเป็นลูกจ้าง (Geselle) ของนายช่างฝีมือ ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยเข้ารับการ
 ศึกษาอบรมตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มช่างฝีมือ การที่จะก้าวสู่การเป็นลูกจ้างต้องผ่าน
 ขั้นตอนการเป็นผู้ฝึกหัดหรือลูกมือ (Lehrling) ก่อน ทิลล์ไม่เคยผ่านขั้นตอนเหล่านี้

¹⁹⁷ Ibid. , p. 35.

¹⁹⁸ Ibid. , p. 36.

¹⁹⁹ Hans Wiswe, "Sozialgeschichtliches um Till Eulenspiegel", p. 162.

²⁰⁰ Hermann Bote, Till Eulenspiegel, p. 58.

²⁰¹ Ibid. , p. 124.

แต่เขาก็สามารถทำงานได้ เขาปฏิเสธกฎเกณฑ์ของสมาคมช่างฝีมือหรือปฏิเสธรระบบการศึกษาที่จะเป็นหนทางสู่ความก้าวหน้า ซึ่งคนในกลุ่มชนชั้นล่างของสังคมส่วนใหญ่ยินยอมตามกฎเกณฑ์นี้ แต่ระบบนี้ใช้เวลาเกือบครึ่งชีวิตเพื่อให้ได้มาซึ่งประกาศนียบัตรวิชาชีพช่างฝีมือ แต่ทิลล์ต้องการอิสระเสรีมากกว่าที่จะต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้

ในทัศนคติของคนส่วนใหญ่ ทิลล์ ออยเลนชเปเกิลอาจจะเป็นคนไร้แก่นสารซึ่งไม่ได้สร้างความมั่นคงและความก้าวหน้าให้แก่ชีวิตอย่างที่ควรจะเป็น ทว่าในอีกแง่มุมหนึ่ง ทิลล์อาจจะเป็นคนบางกลุ่มในสังคมซึ่งต้องการสนุกสนานกับชีวิตให้เต็มที่และกระทำตามแต่ใจปรารถนา คนกลุ่มนี้มักจะสนุกสนานกับการพบปะผู้คนหลากหลายชนชั้น และหลากหลายลักษณะนิสัยซึ่งช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิตของตน เงินทองไม่มีอิทธิพลเหนือชีวิตของคนกลุ่มนี้ แต่เป็นปัจจัยที่สำคัญซึ่งทำให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ โดยเขาจะแสวงหาเท่าที่จำเป็นต่อความอยู่รอดเท่านั้น ทั้งเงินทอง กรอบของการดำเนินชีวิต และกฎเกณฑ์ของสังคมไม่สามารถกำหนดบทบาทชีวิตของคนกลุ่มนั้นนอกจากความต้องการของตนเองซึ่งจะเป็นสารตั้งต้นทางชีวิต

ข. คนนอกผู้เป็นกระบอกเสียงของคนด้อยโอกาสในสังคม

หลายต่อหลายครั้งที่ทิลล์กล้าเป็นปากเป็นเสียงแทนลูกจ้างที่ถูกนายจ้างกดขี่ บางครั้งทิลล์ก็ได้ช่วยเหลือคนพิการที่เร่ร่อน จากการกระทำของทิลล์อาจจะสะท้อนให้เห็นว่าทิลล์ ออยเลนชเปเกิลเป็นกระบอกเสียงแทนคนด้อยโอกาส คนด้อยโอกาสกลุ่มแรกหมายถึงชนชั้นล่างในสังคมเมืองหรือบรรดาลูกจ้างที่ไม่มีโอกาสได้เป็นนายช่างหรือลูกจ้างรายวัน²⁰² ลูกจ้างเหล่านี้ไม่มีโอกาสที่จะได้รับสวัสดิการ

²⁰² Gerhard Steiner, "Zur Exegese des Volksbuchs von Till Eulenspiegel", p. 140.

จากสมาคมช่างฝีมือเนื่องจากผู้ที่จะเป็นสมาชิกของสมาคมต้องเป็นนายช่างและเสียค่าธรรมเนียมให้แก่สมาคม นอกจากนี้ยังมีคนด้อยโอกาสอีกกลุ่มคือคนพิการที่เร่ร่อนและไร้อาชีพที่ได้รับความช่วยเหลือจากทิลล์

ลูกจ้างต้องเผชิญกับการทำงานที่ไม่ได้กำหนดชั่วโมงแห่งการทำงานอย่างชัดเจน นายจ้างบางคนปลุกลูกจ้างมาทำงานตั้งแต่เที่ยงคืน "...wollte er um Mitternacht aufstehen, den Gesellen wecken und ihn arbeiten lassen."²⁰³ ส่วนนายจ้างบางคนให้ลูกจ้างทำงานตลอดสัปดาห์ ในขณะที่นายจ้างบางคนให้ลูกจ้างหยุดวันจันทร์ "Lieber Knecht, ihr Gesellen feiert gem am Montag. Wer das zu tun pflegt, den habe ich nicht gern in meinem Dienst; bei mir muss er die Woche durcharbeiten."²⁰⁴ ในขณะที่ไม่มีหน่วยงานใดยื่นมือช่วยเหลือลูกจ้างเหล่านี้ พวกเขามักจะต้องเผชิญกับสภาพดังกล่าวโดยมิอาจหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากทุกสิ่งต้องขึ้นกับนายจ้าง ไม่ว่านายจ้างต้องการเช่นใด พวกเขาจำต้องยอมแม้ว่าจะไม่พอใจ แต่ไม่ปรากฏการขัดขืนจากคนเหล่านี้ ในเหตุการณ์ที่นายจ้างปลุกลูกจ้างของตนมาทำงานตอนเที่ยงคืนอีกตามเคย เพื่อนร่วมงานของทิลล์ทำตามคำสั่ง "In der naechsten Nacht weckte sie der Meister wieder um Mitternacht. Da ging Eulenspiegels Mitgeselle zum Arbeiten."²⁰⁵ ยกเว้นทิลล์ เมื่อสงสัยคำสั่งของนายจ้างก็ไม่กล้าซักถาม ทิลล์จึงอาสาถามแทน "Eulenspiegels Mitgeselle begann zu fragen: "Was meint unser Meister damit, dass er uns so frueh weckt?..." Da sprach Eulenspiegel: "Wilfst du, so will ich ihn fragen." Der

²⁰³ Hermann Bote, Till Eulenspiegel, p. 119.

²⁰⁴ Ibid. , p. 143.

²⁰⁵ Ibid. , p. 120.

Geselle sagte ja."²⁰⁶ ลูกจ้างเหล่านี้ดำเนินชีวิตตามกรอบของสังคมย่อมไม่กล้าขัดขืนคำสั่งของนายจ้าง เนื่องจากกลัวถูกไล่ออกในขณะที่ทิลล์พร้อมเสมอสำหรับการถูกไล่ออก ลูกจ้างส่วนใหญ่ไม่กล้าที่จะละเมิดคำสั่งของนายจ้าง จึงมีความพอใจและชื่นชมการกระทำของทิลล์ และช่วยสนับสนุนทิลล์เท่าที่จะทำได้ เมื่อทิลล์ขึ้นไปบนหลังคาบ้านของนายจ้างและทุบกระเบื้องแตกเป็นช่องโหว่แล้วรีบเป็นบันไดที่พาดจากหลังคาลงไปที่ถนนหนีไป นายจ้างรีบคว้าเหล็กแหลมและวิ่งไล่ตามทิลล์ แต่ถูกบรรดาลูกจ้างจับตัวเอาไว้กลางกล่าวว่า ทิลล์ไม่ได้ทำอะไรนอกเหนือคำสั่งของท่านเลย ท่านกล่าวกับเขาว่า เขาควรจะออกจากบ้านของท่านทางข้างบน แล้วเขาทำเช่นนั้นอย่างที่ท่านเห็น Der Geselle hielt den Meister zurueck und sprach zu ihm: "Meister, nicht also! Lasst Euch sagen: er hat doch nichts anderes getan, als was Ihr ihn geheissen habt. Denn Ihr spracht zu ihm, er solle Euch da oben aus dem Hause gehn. Das hat er getan, wie Ihr seht."²⁰⁷

จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าลูกจ้างต้องการแกลังกลับนายจ้างเท่าที่โอกาสจะเอื้ออำนวย จึงใช้การกระทำของทิลล์แฝงการตำหนินายจ้าง ข้อความที่ลูกจ้างเตือนสตินายจ้างข้างต้นเป็นสิ่งที่นายจ้างมีอาจโต้แย้งได้ จึงกับพียง "Der Schmied liess sich belehren."²⁰⁸ ในยุคสมัยที่ยังไม่มีการกำหนดจำนวนชั่วโมงของการทำงานอย่างชัดเจน ย่อมเปิดโอกาสให้นายจ้างที่เห็นแก่ตัวแสวงหาผลประโยชน์จากลูกจ้างได้อย่างเต็มที่ ในเหตุการณ์ตอนนี้จึงอาจจะแฝงการเรียกร้องให้มีการกำหนดจำนวนชั่วโมงการทำงานที่ชัดเจน เพื่อลูกจ้างไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ

²⁰⁶ Ibid. , pp. 119-120.

²⁰⁷ Ibid. , p. 121.

²⁰⁸ Ibid. , p. 121.

และอาจจะแฝงการรายงานข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงในสังคมของทิลล์เกี่ยวกับเรื่องแรงงานที่ถูกนายจ้างเขาเปรียบ

ชีวิตความเป็นอยู่ของลูกจ้างควรจะเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึง ลูกจ้างในยุคของทิลล์ “กิน อยู่ และหลับนอน” ที่บ้านของนายจ้าง ในขณะที่การหลับนอนไม่แน่นอนเนื่องมาจากจำนวนชั่วโมงของการทำงานที่ไม่มีการกำหนดแน่นอนและอาหารของลูกจ้างไม่มีคุณภาพ หากต้องรับใช้นายจ้างตระหนี่ อาหารอาจไม่มีคุณภาพ ทิลล์เคยถูกนายจ้างสั่งให้หาของกินในห้องน้ำ ในเหตุการณ์ตอนที่ทิลล์ทำงานให้กับช่างเหล็กคนหนึ่ง และสัญญาว่าจะทำงานทุกอย่างตามที่นายจ้างต้องการ และกินของเหลือที่ไม่มีใครกิน เมื่อถึงเวลาอาหาร นายจ้างพาทิลล์ไปที่สุขาและกล่าวว่า “เธอบอกเองนะว่าเธอกินอะไรก็ได้ที่ไม่มีใครกิน นี่ก็ไม่มีใครกิน เธอกินให้หมดเลยนะ “...nahm der Schmied Eulenspiegel, fuehrte ihn zum Abtritt in den Hof und sagte dort zu ihm: “Sieh her, du sprachst, du wolltest essen, was niemand essen wolle, damit ich dir zu arbeiten gebe. Dies mag niemand essen, dass iss du nun alles!”²⁰⁹ แสดงให้เห็นว่านายจ้างบางครั้งก็ชอบกลั่นแกล้งลูกจ้างเช่นกัน

เหตุการณ์ดังกล่าวน่าจะแฝงการเล่าเกี่ยวกับความอยุติธรรมที่เกิดแก่ลูกจ้าง หากถูกนายจ้างเขาเปรียบ ในยุคสมัยที่นายจ้างเป็นผู้จัดหาอาหารให้แก่ลูกจ้างไม่มีบทบัญญัติข้อใดที่กำหนดคุณภาพของอาหารแต่ละมื้อ หากนายจ้างมีมนุษยธรรมเพียงพอ ลูกจ้างคงจะได้รับประทานอาหารชุดเดียวกับนายจ้าง หากนายจ้างเป็นผู้ที่เห็นแก่ตัวและตระหนี่ คงจะจัดหาอาหารที่ไร้คุณภาพและมีราคาสูงเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายของตน จากเหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นปัญหาสากลที่มีปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน

²⁰⁹ Ibid. , p. 122.

ทิลล์ยั่วล้อนายจ้างที่ตระหนี่ด้วยการทำให้วัตถุติบของนายจ้างเสียหาย เมื่อนายจ้างสั่งให้ร้อนแป้งตอนกลางคืนเพื่อจะได้เสร็จแต่เช้า ทิลล์ขอเปิดไฟระหว่างทำงาน แต่นายจ้างปฏิเสธคำขอและสั่งให้ใช้แสงจันทร์แทน "Ich gebe dir kein Licht. Ich habe meinen Gesellen zu dieser Zeit nie ein Licht gegeben. Sie mussten im Mondschein beuteln; also musst du es auch tun."²¹⁰ นายจ้างผู้นี้ นอกจากจะใช้แรงงานของลูกจ้างจนไม่มีเวลาพักผ่อนแล้ว ยังไม่ให้เปิดไฟระหว่างทำงานตอนกลางคืนซึ่งอาจเป็นผลเสียต่อสายตาได้ แม้ว่างานร้อนแป้งอาจจะไม่จำเป็นต้องใช้สายตามากนัก แต่การร้อนแป้งท่ามกลางความมืดเป็นไปได้ นายจ้างจึงสั่งให้ใช้แสงจากดวงจันทร์เข้าช่วย ซึ่งเป็นการประหยัคค่าเชื้อเพลิงที่ใช้ในการจุดตะเกียง นายจ้างที่ตระหนี่เอาวัดเอาเปรียบลูกจ้างมากเกินไป

เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนเรื่องนายจ้างที่เห็นแก่ตัว และลูกจ้างที่ถูกเอาวัดเอาเปรียบนายจ้างกระทำเช่นนั้นน่าจะเพื่อประหยัดต้นทุนการผลิตได้มาก เนื่องจากนายจ้างเป็นผู้กำหนดจำนวนชั่วโมงของการทำงาน อาหารของลูกจ้าง และสวัสดิภาพในการทำงาน นายจ้างต้องการเสียดค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดในขณะที่ลูกจ้างจำเป็นต้องทำงานมากที่สุด ในยุคสมัยที่ยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองแรงงานหรือสหพันธ์แรงงาน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับลูกจ้างดังเช่นอย่างทิลล์อาจเกิดขึ้นกับลูกจ้างคนอื่น ๆ ได้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ลูกจ้างดังเช่นทิลล์ไม่ยอมถูกเอาวัดเอาเปรียบ แต่ได้แก้มัดนายจ้างทุกครั้ง แม้ว่าในปัจจุบันจะมีกฎหมายคุ้มครองแรงงานและมีหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนคอยช่วยเหลือแรงงานที่ถูกเอาวัดเอาเปรียบ ทว่าในบางครั้งได้ปรากฏข่าวคราวเกี่ยวกับลูกจ้างที่ถูกเอาวัดเอาเปรียบ เหตุการณ์ในทิลล์ ออยเลนชวีเกลสนำเสนอปัญหาร่วมสมัย ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 และยังมีที่ท่าว่าจะเกิดขึ้นต่อไป

²¹⁰ Ibid. , p. 171.

นอกจากการช่วยเหลือลูกจ้างที่ถูกเขาไล่เขาเปรียบแล้ว ทิลล์ยังได้ช่วยเหลือคนพิการที่เร่ร่อนและไม่ม้งานทำ ชายตาบอดจำนวน 12 คน ต้องการไปร่วมพิธีบูชาดวงวิญญาณของเศรษฐีคนหนึ่งเพื่อรับการบริจาคจากเจ้าภาพ "Da ist ein reicher Mann gestorben, dem hielt man ein Seelamt und gab Spenden..."²¹¹ เมื่อเป็นคนพิการถ้าไม่มีครอบครัวหรือญาติพี่น้องช่วยเหลือมักจะกลายเป็นคนจรจัด และในยุคนั้นไม่มีการฝึกอาชีพให้คนพิการ ทิลล์ได้ใช้อุบายช่วยคนกลุ่มนี้ได้พักพิงในที่พักแห่งหนึ่งตลอดช่วงฤดูหนาว ในเรื่องทิลล์ ออยเลนชเปเกิลใช้คนตาบอดเป็นตัวแทนคนพิการที่เร่ร่อนซึ่งควรจะได้รับความช่วยเหลือ ทิลล์เป็นบุคคลที่กล้ายื่นมือเข้าไปช่วยเหลือโดยใช้ความเจ้าปัญญาของตนให้เป็นประโยชน์แก่คนกลุ่มนี้

จากการกระทำของทิลล์ ออยเลนชเปเกิลที่ดูเหมือนเป็นคนที่น่ารังเกียจอันเนื่องมาจากการพลิกแพลงถ้อยคำและสถานการณ์ให้ผิดแผกไปจากความคาดหมายของคนส่วนใหญ่ แต่ในหลายกรณีบทบาทของทิลล์เป็นดังกระบอกเสียงของคนด้อยโอกาสของสังคม โดยเฉพาะกลุ่มของลูกจ้างหรือในปัจจุบันมักจะเรียกว่าชนชั้นกรรมาชีพ ทิลล์ได้แฝงการนำเสนอสภาพการทำงานอันเลวร้ายในมุขตลกของตน คนพิการเป็นบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่ทิลล์เข้าช่วยเหลือ

5.1.2 ศรีธนญชัยในฐานะ "คนใบ้" กรอบของสังคม

ศรีธนญชัยดำเนินชีวิตสอดคล้องกับกรอบของสังคม ในยุคสมัยของศรีธนญชัยให้ความสำคัญกับการรับราชการ เนื่องจากผู้คนส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติและ

²¹¹ Ibid. , p. 228.

ผู้คนนับถือ "...ได้เป็นข้าท้าว เย็นเกล้าเกศา ผู้ใดใครนา ไม่มาดูแล ตามบุญวาสนา กุศลเกื้อมา จะได้สูงแสน มีเกียรติยศ..."²¹² ในยุคนั้นมักจะอ้างถึงถ้อยคำที่ว่าด้วย การยกย่องการรับราชการว่า "สิบพ่อค้าไม่เท่าหนึ่งพระยาเลี้ยง" แม้แต่พ่อค้าที่มั่งคั่งถึงสิบคนยังไม่มีค่าเทียบเท่ากับขุนนางผู้สูงศักดิ์เพียงหนึ่งคน ศรีธนญชัยจึงยินดีรับราชการเมื่อพระเจ้าแผ่นดินโปรดให้รับราชการ "...จึงโปรดให้เนรลิกทำราชการ เนรไปลาอาจารย์ท่านผู้ใหญ่ รับสีกออกมาข้าจะใช้... ฝ่ายเชียงเมียงก็ได้มาเป็นข้าเฝ้า..."²¹³

ก. ขุนนางผู้แสวงหาความก้าวหน้าและความมั่งคั่ง

หลังจากที่ศรีธนญชัยเข้ารับราชการ ได้พยายามทำงานอย่างขยันขันแข็งจนเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าแผ่นดิน จึงได้รับพระราชทานเงินทอง ของใช้ และข้าทาสบริวาร "...มาอยู่ใน พระราชวัง ใช้สอยคอยรับสั่ง มั่นระวังราชการ...พอพระทัยโดยไฉน ว่องไวในราชการ รู้ชำนานในพระทัย...โปรดปรานนี้ศรีทนนไชย พระราชทานเงินทองให้ ทั้งข้าไททุกประการ เป็นที่พระทนนไชย เลื่องลือไปทุกสถานยศศักดิ์แสนสำราญ ป่าวบริวารมีครมครัน..."²¹⁴ จากคำอ้างนี้อาจจะบอกเป็นนัยว่าข้าราชการควรจะทำงานดีจึงจะเป็นที่ต้องพระทัย นอกจากนี้ยังควรจะมีวาทศิลป์ซึ่งแสดงถึงความเข้าใจความต้องการของพระองค์ ซึ่งการกระทำเช่นนี้มักจะส่งผลให้ได้รับพระราชทานตำแหน่งสูงขึ้นและทรัพย์สินเงินทอง

ศรีธนญชัยแสวงหาความก้าวหน้าด้วยการประพฤติตนให้เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าแผ่นดินซึ่งพอพระทัยความฉลาดเฉลียวของเขา "...จึงทรงดำริเห็นว่าเนร

²¹² กรมศิลปากร, ศรีทนนไชยสำนวนกาพย์และลิลิตคำรามพรรณ, หน้า 92.

²¹³ หอพระสมุดวชิรญาณ, เสภาเรื่องศรีธนญไชยเชียงเมียง, หน้า 13.

²¹⁴ กรมศิลปากร, ศรีทนนไชยสำนวนกาพย์และลิลิตคำรามพรรณ, หน้า 25.

ปัญหา มาก คนเช่นนี้หายากไม่ชั่วคราว ถ้าได้เลี้ยงเปนมตริติน้อย จะใช้สอย แคล้วคล่องเห็นว่องไว..."²¹⁵ ด้วยเหตุที่การมีข้าราชการบริพารที่ชาญฉลาดย่อมจะสามารถแก้ไขปัญหสถานการณวิกฤตของบ้านเมือง เมื่อเมืองของตนถูกทำลายให้ ร่วมการแข่งขันโดยนำเมืองเป็นเดิมพัน หากพ่ายแพ้การแข่งขันฝ่ายของศรีธนญชัย จะต้องเสียเมืองให้แก่ผู้ทำชิง การแข่งขันแต่ละครั้ง ฝ่ายของศรีธนญชัยไม่มีบุคลากร ที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะเอาชนะคู่แข่งได้ แต่ศรีธนญชัยใช้อุบายในการแข่งขันทุก ครั้งจึงสามารถเอาชนะผู้ทำชิงได้ ในการแข่งขันแปลคัมภีร์ ศรีธนญชัยสร้างคัมภีร์ ไตรภูโดยจับปูชนะหมึก แล้วปล่อยให้เดินบนสมุดคัมภีร์ ฝ่ายตรงข้ามเสียรู้กลวงของ ศรีธนญชัยจึงต้องพ่ายแพ้ เหตุการณ์ข้างต้นชี้ให้เห็นถึงคุณสมบัติที่สำคัญข้อหนึ่งคือความ เจ้าปัญญา บุคคลที่มีปัญญาย่อมสามารถใช้ปัญญาเอาชนะได้ทุกสิ่ง แม้ว่าจะเป็น การใช้ปัญญาพลิกแพลงความคาดหมายของคนส่วนใหญ่ ซึ่งดูเหมือนว่าเป็นการ กระทำที่หลอกลวงอีกฝ่าย แต่ถ้าศรีธนญชัยไม่ทำเช่นนั้นมีโอกาสจะกอบกู้สถานการณ์ วิกฤตของบ้านเมืองในฐานะที่เป็นข้าราชการบริพาร ศรีธนญชัยกระทำหน้าที่ได้อย่าง สมบูรณ์ ซึ่งมักจะได้รับความชื่นชม "...ชนทั้งหลายชมพระศรีธนญไชย ว่าว่องไว เจนจัดไม่ขาดสน กู้บุรีมีไชยไม่อัปจน..."²¹⁶

แม้ว่าศรีธนญชัยจะเป็นข้าราชการบริพารที่สามารถแก้ไขปัญหของบ้านเมือง ได้ แต่ต้องเป็นปัญหาที่ใช้ปัญญาแก้ไข หากเป็นสงครามที่ใช้กำลังเอาชนะกัน ศรีธนญชัยจะใช้อุบายหลีกเลี่ยงได้ทุกครั้ง "...เองจงไปสู้ศึกอย่านึกกลัว ธนญไชยรับ พระราชโองการ ไม่อาจขัดบรรหารเจ้าอยู่หัว แต่ไม่สู้เต็มใจให้หนักกลัว...คิดคำนึงได้ อุบายให้ช้าการ..."²¹⁷ ในขณะที่ศรีธนญชัยมิได้ฆ่าใครในการปกป้องบ้านเมืองให้

²¹⁵ หอพระสมุดวชิรญาณ, เศภาเรื่องศรีธนญไชยเชียงเมือง, หน้า 13.

²¹⁶ เล่มเดียวกัน, หน้า 44.

²¹⁷ เล่มเดียวกัน, หน้า 57.

รอดพ้นจากผู้รุกราน แต่ได้ใช้ปัญญาในการแก้ไขความขัดแย้งซึ่งน่าจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่า

ทันทีที่ศรีธนญชัยกลับจากเมืองจีนต้องการมาเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินเพื่อถวายรูปของพระเจ้ากรุงจีนและแผนที่ตั้งเมืองต่างๆของจีน ซึ่งถูกพระทัยพระองค์มาก จึงได้พระราชทานตำแหน่งและที่นาแก่ศรีธนญชัย "...ตรัสชมสมควรสรรลสันต์ พระราชทานรางวัล สารพันเครื่องยศงดงาม ขุนศรีทนะนโยได้นำม ปลัดฉลอง ถ้อยความ นาสามร้อยไว้ในกร..."²¹⁸ เหตุการณ์แสดงให้เห็นว่าศรีธนญชัยเป็นลูกน้องที่รู้จักเอาใจเจ้านายจึงได้เป็นที่โปรดปราน

ศรีธนญชัยอาจจะเป็นตัวแทนของคนบางกลุ่ม ที่ต้องการแสวงหาความก้าวหน้าให้แก่ชีวิต ในช่วงหนึ่งของชีวิต ศรีธนญชัยประสบความสำเร็จอย่างงดงาม การที่เขาประสบความสำเร็จได้เนื่องจากการเลือกอาชีพที่เป็นไปตามสมัยนิยมและการมีวาทศิลป์ที่สามารถเอาใจนายจ้าง นอกจากนี้การมีปฏิภาณไหวพริบ ช่วยส่งเสริมให้เขาสามารถก้าวหน้าขึ้นมาได้

แม้ว่าศรีธนญชัยจะได้รับพระราชทานตำแหน่งสูงชันและยังได้เงินทอง ที่นา ตลอดจนข้าทาสบริวาร แต่เขามีได้พอใจเพียงแค่นั้น หากได้แสวงหาทรัพย์สมบัติเพิ่มมากขึ้น วิธีการแรกนั้น ศรีธนญชัยเล่นการพนัน เขาพนันว่าตนสามารถทายใจเหล่าเสนาได้ถูกต้อง เสนาทุกคนจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินเป็นคำทายใจที่ทำให้เขาชนะพนันและได้เงินจำนวนมากกลับบ้าน "...เงินเหลือคั้นเป็นน้กหนา แบกหลามตามกันมา...รวยเร็กร่ำกว่าเจ้าสัว...อ้าวไม่กลัวจนเลยนา..."²¹⁹ เกมการพนันที่เขาเล่นมักอยู่เหนือความคาดหมาย ส่วนการพนันจำพวกถั่ว ไป ไพ่ และอื่น ๆ เขาไม่เคย

²¹⁸ กรมศิลปากร, ศรีทนะนโยสำนวนกาพย์และลิลิตตำรานพรัตน์, หน้า 73.

²¹⁹ เล่มเดียวกัน, หน้า 47.

เล่น นอกจากนี้ ศรีธนญชัยไม่ได้ลุ่มหลงอบายมุข แต่ได้ใช้ปฏิภาณไหวพริบสร้างอุบายหรือกลลวงต่าง ๆ เพื่อที่ตนจะเป็นฝ่ายชนะ

ต่อมาศรีธนญชัยได้จัดเรือสำเภา เพื่อไปค้าขายที่เมืองจีน "...ฝ่ายศรีทษะนนไชยใจห้าว คิดค้าสำเภา ไปเข้าเมืองจีนดูลอง..."²²⁰ ศรีธนญชัยเป็นขุนนางและยังเป็นพ่อค้าด้วย น่าจะเป็นการเล่าข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์ด้านการค้ากับต่างประเทศในยุคของศรีธนญชัยมักจะจำกัดอยู่ในหมู่คนสองพวกเท่านั้น คือ ขนชั้นนำในระบบศักดินา ได้แก่เจ้าและขุนนางกับชาวจีน²²¹ นอกจากนี้ ขุนนางจะได้รับพระราชทานที่นาด้วยตามตำแหน่งของตน ที่นาดังกล่าวเป็นอีกหนึ่งวิธีในการแสวงหารายได้ "...ทำนากลางสาย เห็นว่าจะได้เงินทอง..."²²² ศรีธนญชัยมีทั้งที่นาและข้าทาสซึ่งจะเป็นแรงงานในการทำนา เขาน่าจะได้รับการยกย่องเนื่องจากเป็นคนขยันขันแข็งในการเลี้ยงชีพ แม้ว่าจะมีงานประจำอยู่แล้วแต่ยังทำอาชีพเสริมด้วย ศรีธนญชัยจึงเป็นทั้งขุนนางและคหบดีคนหนึ่งในยุคสมัยของตน

5.1.3 ทิลล์ ออยเลนชะปีเกลในฐานะกบฏกับศรีธนญชัยในฐานะผู้รู้จักใช้ปฏิภาณ

ทิลล์ ออยเลนชะปีเกลกับศรีธนญชัยเป็นตัวละครที่มีความแตกต่างกัน โดยทั่วไปมักจะเข้าใจว่าทั้งสองเป็นตัวละครเอกเจ้าปัญญาแบบฉลาดแกมโกงที่เหมือนกันทุกประการ แต่โดยเนื้อแท้แล้วทั้งสองมีลักษณะนิสัย วิถีชีวิต และโลกทัศน์แตกต่างกัน ทิลล์ประพฤตินอกกรอบของกรอบในสังคมของตนด้วยการเป็นชายโสด

²²⁰ กรมศิลปากร, ศรีทษะนนไชยตำนานกบฏและลิลิตตำราพันพรัตน์, หน้า 65.

²²¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ปากไก่และใบเรือ, พิมพ์ครั้งที่สอง (กรุงเทพมหานคร: แพรว, 2538), หน้า 136.

²²² กรมศิลปากร, ศรีทษะนนไชยตำนานกบฏและลิลิตตำราพันพรัตน์, หน้า 89.

เร่ร่อน รับจ้างทำงานหลายอาชีพเพื่อความอยู่รอดในแต่ละวัน และบางครั้งยังกระทำประโยชน์ต่อคนด้อยโอกาสทางสังคม ได้แก่พวก ลูกจ้างและคนพิการที่เร่ร่อน เขามักจะได้แย้งกับนายจ้างที่ชอบเอาไรต์เอาเปรียบลูกจ้าง และยังใช้ความเจ้าปัญญาคิดกลอุบายช่วยคนพิการเร่ร่อนให้มีที่พักพิงตลอดฤดูหนาว ฝ่ายศิรัณนุชัยมีวิถีทัศนที่แตกต่างไป เขาเป็นขุนนางรับใช้พระเจ้าแผ่นดินและเป็นทีโปรดปรานเนื่องจากความเจ้าปัญญา จึงมักจะได้รับพระราชทานยศศักดิ์และทรัพย์สินศฤงคาร ศิรัณนุชัยมีครอบครัวและตั้งหลักฐานในเมืองหลวง นอกจากนี้ ยังมักจะใช้ความเจ้าปัญญาแสวงหาทรัพย์สินเงินทองเพิ่มขึ้น แต่เมื่อบ้านเมืองเกิดวิกฤตเขาจะใช้ความเจ้าปัญญาแก้ไขปัญหามาให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

ทิลล์ไม่เพียงแต่กลั่นแกล้งผู้อื่น บางครั้งยังเสียรู้ผู้อื่นอีกด้วย “Und so schalkhaft und listig Eulenspiegel sonst war, so wurde er dennoch von der alten Buerin genart...”²²³ การเสียรู้เป็นสิ่งที่ทิลล์ยอมรับได้และเขารู้สึกขบขันที่พบคนซึ่งมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับตน “...fing an zu lachen und sprach: “Was seid Ihr fuer ein tuechtiger Meister! Ihr habt mir das so gemacht, wie ich es Euch geheissen habe.”²²⁴ แต่เมื่อศิรัณนุชัยต้องเสียรู้คนอื่น เขายอมรับไม่ได้ จนกระทั่งต้องตรอมใจและเสียชีวิต

ทิลล์ ออyleนชะเป็เกลเป็นกบฏ เขามักจะไม่ปฏิบัติตามแบบแผนและจารีตของสังคม เขามีความสนุกที่ได้กระทำเช่นนั้นแต่ผู้คนรอบข้างมักจะตำหนิว่าเขาเป็นพวกตัวตลก “Du gottverlassener Schalk”²²⁵ นอกจากนี้ยังมีบุคคลบางกลุ่มปฏิเสธที่จะคบหากับผู้ที่เป็นตัวตลกดังเช่นทิลล์ “Er verabscheute jedoch die Spielleute

²²³ Till Eulenspiegel, Hermann Bote , p. 182.

²²⁴ Ibid. , pp. 193-194.

²²⁵ Ibid. , p. 49

... Eulenspiegel lud er nicht ein; den betrachtete er als Gaukler und Spielmann"²²⁶
 ทิลล์เป็นตัวแทนของผู้ที่รักอิสระเสรีโดยไม่สนใจกรอบของสังคม และอาจจะเป็นไปได้ที่
 ทิลล์เป็นตัวแทนของชาวตะวันตกจำนวนไม่น้อยที่มักจะใช้ชีวิตตามความต้องการ
 ของตน โดยไม่สนใจที่จะแสวงหาความก้าวหน้าและความมั่งคั่ง อย่างไรก็ตาม ผู้คน
 ร่วมสมัยคงจะไม่ยอมรับทัศนคตินี้มากนักเนื่องจากทิลล์มักถูกคนในสังคมตำหนิ
 พฤติกรรมของตนซึ่งคงจะบอกเป็นนัยถึงผู้อ่านว่า ในสังคมเยอรมันช่วงปลาย
 ยุคกลางต้องการคนที่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และกรอบของสังคม มากกว่าผู้ที่เป็นกฎ
 ต่อบริเวณของสังคม นอกจากนี้ในสังคมเยอรมันนั้นหากพบใครที่มีพฤติกรรมแบบ
 เดียวกับทิลล์ มักจะกล่าวกันว่าผู้นั้นเป็นทิลล์ ออยเลนชเปเกิล

ศรีธนญชัยเป็นตัวแทนของผู้ที่ใช้ปัญญาเพื่อให้ตนก้าวหน้า ตลอดชีวิตของ
 ศรีธนญชัยนั้นเขาใช้ปฏิภาณไหวพริบเอาชนะความขัดแย้งได้ทุกเรื่อง ศรีธนญชัย
 ขึ้นชมนี่เนื่องจากเขาสามารถใช้ปฏิภาณและความเฉลียวฉลาดในการเอาตัวรอดจาก
 สถานการณ์ยุ่งยาก และทำให้ตนมีความเจริญก้าวหน้าทางการงานแม้ว่าเขาจะ
 กระทำบางสิ่งที่พิเรนไปบ้าง ชีวิตของศรีธนญชัยแสดงถึงกรอบประการหนึ่งของ
 มนุษย์ในสังคมที่มักจะให้ความสำคัญกับผู้มีปัญญา ศรีธนญชัยมิได้เชี่ยวชาญ
 ศาสตร์ทุกแขนงแต่เขาสามารถใช้ปฏิภาณและความเฉลียวฉลาดในการเอาตัวรอด
 คนส่วนใหญ่ในสังคมยกย่องผู้มีปัญญาจึงชื่นชมศรีธนญชัยที่รู้จักใช้ปัญญา แต่ไม่
 ยกย่องผู้ที่มีความรู้ท่วมหัวแต่เอาตัวไม่รอด ด้วยเหตุนี้เมื่อศรีธนญชัยต้องเป็นฝ่าย
 พ่ายแพ้ทางปัญญาจึงเกิดความเสียหน้าจนเกิดอาการตรอมใจและเสียชีวิตก่อนวัย
 อันสมควร ศรีธนญชัยอาจจะเกรงกลัวว่าตนจะต้องสูญเสียศักดิ์และทรัพย์สิน
 ศฤงคารซึ่งใช้ปฏิภาณไหวพริบแลกมา ดังนั้นเมื่อตนสูญเสียชัยชนะทางปัญญาจึงมี
 อาจที่จะมีชีวิตต่อไปได้

²²⁶ Ibid. ,p. 205.

5.2 คู่กรณีที่ถูกทิลล์ ออยเลนระเบิดกับศรีธนญชัยยั่วล้อ

ทิลล์ ออยเลนระเบิดกับศรีธนญชัยมักจะกลั่นแกล้งบุคคลที่คนส่วนใหญ่ให้ความเคารพหรือผู้ที่มีอำนาจ²²⁷ในสังคม คู่กรณีที่ถูกบุคคลทั้งสองยั่วล้อคือกลุ่มบุคคลต่างๆในสังคม ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของโครงสร้างทางสังคม ด้วยเหตุนี้การศึกษาคู่กรณีจะพิจารณาจากสถานภาพทางสังคมของคู่กรณี ซึ่งน่าจะทำให้ทราบเกี่ยวกับการจัดระเบียบทางชนชั้นและสภาพแวดล้อมของสังคมซึ่งแต่ละสังคมก็มีองค์ประกอบเหล่านี้แตกต่างกัน ดังนั้นการศึกษาคู่กรณีของนิทานทั้งสองเรื่องจึงมีความสำคัญ

5.2.1 คู่กรณีที่ถูกทิลล์ ออยเลนระเบิดยั่วล้อ

คู่กรณีที่ถูกทิลล์ ออยเลนระเบิดยั่วล้อได้แก่ กลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้า กลุ่มครูอาจารย์ กลุ่มเจ้านครรัฐและกลุ่มพระ กลุ่มบุคคลทั้งสี่กลุ่มเป็นกลุ่มที่มีบทบาทและมีความสำคัญในสังคม แต่บุคคลเหล่านั้นอาจจะสร้างความกดดันแก่บุคคลที่เป็นชนชั้นล่างของสังคมเอกเช่นทิลล์ เขาจึงใช้ปัญญายั่วล้ออำนาจของบุคคลเหล่านั้น

²²⁷ คำว่า "อำนาจ" ในที่นี้ตรงกับคำว่า "authority" ในภาษาอังกฤษ ซึ่งหมายถึงความสามารถที่ทำให้บุคคลซึ่งอยู่ใต้อานาจนั้นยอมรับข้อกำหนด สิทธิ และหน้าที่ โดยถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย

ก. กลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้า

ทิลล์ ออยเลนเซปีเกลยัวร์ลือกลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้ามากที่สุด มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความต้องการทางเศรษฐกิจได้ การอยู่รอดของมนุษย์ทางด้านนี้ยังคงมีความจำเป็นอย่างมาก สมาชิกในสังคมจึงรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตสินค้าและค้าขาย โดยมีหัวหน้ากลุ่มหรือที่เรียกกันว่านายช่างฝีมือและพ่อค้าเป็นผู้นำในกิจกรรมต่างๆ และมีอำนาจที่จะสามารถจัดระบบในกลุ่มของตนเพื่อผลประโยชน์ทางด้านการผลิตสินค้าและบริการ

ทิลล์มักจะขู่ลือนายจ้างด้วยการกระทำที่พลิกความคาดหมาย สำหรับลูกจ้างบางคน คำสั่งของนายจ้างมักจะเป็นประกาศิตที่จะต้องปฏิบัติตามเพื่อความพอใจของนายจ้างซึ่งจะส่งผลถึงการจ้างงาน ส่วนคำสั่งของนายจ้างสำหรับทิลล์ถูกเขาพลิกแพลงให้ผิดความคาดหมายของนายจ้าง ทิลล์เข้าบ้านนายจ้างทางหน้าต่างเมื่อนายจ้างข้างสั่ง ทิลล์เข้าไปรูดเงินที่บ้านที่มีหน้าต่างบานใหญ่ ในเหตุการณ์อีกตอนหนึ่งทิลล์ตัดแผ่นหนังเป็นรูปสัตว์ต่างๆ เช่น หมู วัว แกะ เมื่อนายจ้างสั่งให้ตัดแผ่นหนังสำหรับทำรองเท้าของคนเลี้ยงสัตว์ การพลิกแพลงคำสั่งของนายจ้างซึ่งเป็นช่างฝีมือจึงนำไปสู่ความขัดแย้งค่อนข้างรุนแรง ทิลล์สร้างความไม่พอใจแก่นายจ้าง และสร้างความเสียหายให้แก่ทรัพย์สินของนายจ้าง วัตถุประสงค์ที่ใช้การผลิตสินค้าถูกทำลายเสียหาย ผลสุดท้ายทิลล์มักจะถูกไล่ออก แต่หลายต่อหลายครั้งทิลล์มักจะออกจากบ้านของนายจ้างเองหลังจากก่อเรื่องแล้ว

ความขัดแย้งระหว่างทิลล์กับกลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้ามีหลายลักษณะ ลักษณะแรก กลุ่มช่างฝีมือถูกทำลายวัตถุประสงค์ที่ใช้ในการผลิตสินค้า อีกลักษณะหนึ่งมักจะเกิดขึ้นกับพ่อค้าคือการถูกทิลล์หลอกซื้อของปลอม ทิลล์หลอกพ่อค้าซื้อไขมันสัตว์ ซึ่งทิลล์เพียงแต่วางไขมันสัตว์ไว้ข้างบน แต่ส่วนข้างล่างเป็นมูลสัตว์ ไม่ว่าจะมี

เป็นการถูกทำลายทรัพย์สินหรือการถูกหลอกลวงซื้อของปลอมล้วนแต่ทำให้เจ้าของกิจการต้องสูญเสียทรัพย์สินซึ่งย่อมต้องนำมาซึ่งความไม่พอใจ อย่างไรก็ตาม ในบางเหตุการณ์ทิลล์มิได้ทำลายทรัพย์สินหรือหลอกลวงทรัพย์สินของพ่อค้าหรือช่างฝีมือ แต่สร้างความไม่พอใจแก่คู่กรณี ดังเช่นในเหตุการณ์ที่ทิลล์ส่งจดหมายเชิญไปยังช่างตัดเสื้อทั่วแคว้นชักชวนให้มาฟังเคล็ดลับ ที่จะทำให้ผู้ประกอบการอาชีพตัดเสื้อมั่งคั่งจนกว่าโลกจะถึงจุดจบ เคล็ดลับนั้นก็คือก่อนเย็บผ้าต้องไม่ลืมสอดย่นเข้าเข็มและขมวดปมที่ด้ายด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ทราบดีแม้จะไม่ได้เป็นช่างตัดเสื้อ การหลอกลวงนั้นสร้างความโกรธเคืองให้แก่ผู้ที่มาฟังซึ่งมาจากทางไกล “Da wurden die Schneider, die von weither gekommen waren, zornig auf ihn...”²²⁸

กลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้าส่วนใหญ่ร่วมกันจัดตั้งสมาคมอาชีพช่างและสมาคมกิลด์เพื่อประโยชน์ในการผลิตสินค้า เพื่อแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากการผลิตระหว่างสมาชิกในระบบเศรษฐกิจและเพื่อจำหน่ายผลผลิตที่มีคุณภาพแก่สมาชิกในสังคม จุดมุ่งหมายต่างๆดังกล่าวของระบบเศรษฐกิจดูเหมือนจะเป็นไปเพื่อแก้ไข ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสนองความต้องการของผู้บริโภค แต่ดูเหมือนว่าสมาคมเหล่านี้ไม่เชื่ออำนาจประโยชน์ต่อลูกจ้างของนายช่างฝีมือและพ่อค้า ยิ่งไปกว่านั้น กฎเกณฑ์ต่างๆที่สมาคมกำหนดขึ้นส่วนใหญ่แทบจะมิได้ช่วยให้ลูกจ้างได้พัฒนาตนขึ้นเป็นนายช่างฝีมือหรือพ่อค้า ในทางปฏิบัติ บางครั้งการเป็นช่างฝีมือมักจะจำกัดอยู่ในกลุ่มของผู้ที่เป็นลูกหลานของช่างฝีมือและพ่อค้า ทิลล์ปฏิเสธขั้นตอนสู่การเป็นช่างฝีมือ และกระทำแต่สิ่งที่ตนปรารถนา นั่นคือการใช้ชีวิตอย่างอิสระเสรี อาจจะเป็นไปได้ที่ทิลล์เห็นจุดบกพร่องดังกล่าว จึงมักจะกลั่นแกล้งกลุ่มช่างฝีมือและ

²²⁸ Ibid. , p. 142.

พ่อค้าเท่าที่โอกาสจะเอื้ออำนวย การยั่วล้อของทิลล์อาจจะจัดว่าทิลล์ไม่ได้เห็นความสำคัญของกลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้า ด้วยเหตุนี้ เขาจึงไม่ยอมลงให้แก่คู่กรณีกลุ่มนี้ และไม่ยอมให้ชีวิตของตนต้องถูกระบบเศรษฐกิจครอบงำ

นอกจากการไม่ยอมให้อำนาจแห่งกฎเกณฑ์ของระบบเศรษฐกิจมาตีกรอบชีวิตของตนแล้ว ทิลล์ยังต่อต้านอำนาจของเจ้าของกิจการซึ่งเอาตัวเขาเปรียบลูกจ้าง ควรจะทิ้งตระหนักรู้ระบบเศรษฐกิจในยุคสมัยของทิลล์ เมื่อได้รับอนุญาตให้ดำเนินกิจการในเสรีนครแล้ว กลุ่มผู้ประกอบการสามารถดำเนินกิจการได้ ซึ่งอาจนำไปสู่ข้อเสีย คือการแข่งขันอย่างเสรี ผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจซึ่งมีเพียงจำนวนน้อยจะมั่งคั่งมากยิ่งขึ้น ในขณะที่คนจำนวนมากได้แก่บรรดาลูกจ้างกลับไม่มีหลักประกันในชีวิตและการงาน การยั่วล้ออำนาจของนายจ้างยังคงเป็นไปในลักษณะของการผลิตผลคำสั่ง ซึ่งส่งผลต่อการสร้างความเสียหายให้แก่วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการผลิต

ความขัดแย้งระหว่างทิลล์กับคู่กรณีที่เป็นช่างฝีมือและพ่อค้า เกิดขึ้นบ่อยที่สุด และเป็นไปในลักษณะที่รุนแรงที่สุด อาจจะเป็นเนื่องจากทิลล์จำเป็นต้องเป็นผู้อยู่ใต้การปกครองของบุคคลเหล่านี้เกือบตลอดชีวิต การเผชิญหน้ากับบุคคลกลุ่มนี้มากกว่าบุคคลกลุ่มอื่นๆ น่าจะส่งผลให้เกิดความกดดันและความไม่พอใจช่างฝีมือและพ่อค้ามากขึ้นไปด้วยจึงนำไปสู่การยั่วล้ออำนาจของคนกลุ่มนี้มากกว่าบุคคลกลุ่มอื่น

ข. กลุ่มครูอาจารย์

ทิลล์ ออชเลนชะบีเกิล ยั่วล้อความทรงตนของบรรดาครูอาจารย์ ซึ่งเป็นชนชั้นปัญญาชนโดยผู้ที่จะได้รับการศึกษาในระดับนี้มักจะต้องมีฐานะทางเศรษฐกิจดี การเล่าเรียนวิชาความรู้จนถึงระดับอุดมศึกษาในยุคสมัยของทิลล์ยังคงอยู่ในขอบเขตที่จำกัด เนื่องจากยังไม่ได้ก้าวสู่ยุคการศึกษาของทวยราษฎร์อย่างแท้จริง แม้ว่าในยุคนั้นจำนวนหนังสือมีมากขึ้น และราคาลดลงเนื่องจากแท่นพิมพ์อักษรและ

กิจการเกี่ยวกับการพิมพ์พัฒนาการก้าวหน้ามากขึ้น ทำให้สามารถผลิตงานได้ครั้งละจำนวนมาก ซึ่งส่งผลให้การเขียนและการอ่านแพร่หลายไปด้วย แต่การศึกษาระดับอุดมศึกษายังไม่แพร่หลาย ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่ได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษามักจะรู้สึกภาคภูมิใจในความรู้และความสามารถของตน เมื่อทิลล์เฮอร์ทว่าตนเป็นปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ซึ่งสามารถตอบคำถามยาก ๆ ที่ปราชญ์ผู้อื่นไม่สามารถตอบได้ เหล่าคณาจารย์จึงร่วมปรึกษาเพื่อตั้งคำถามซึ่งคิดว่าทิลล์จะต้องตอบไม่ได้และอับอาย

ความขัดแย้งระหว่างทิลล์กับกลุ่มคณาจารย์ในมหาวิทยาลัย (Doktoren und Gelehrten) ไม่ปรากฏความขัดแย้งในลักษณะที่รุนแรงแต่เป็นไปในลักษณะที่สร้างความอับอายและความเจ็บใจให้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิ ทิลล์ไม่ได้ตอบคำถามของคณาจารย์แต่เพียงเบเนประเด็นของคำถาม ในเหตุการณ์ตอนที่ท่านอธิการบดีถามว่าจากพื้นดินถึงท้องฟ้ากว้างขนาดใด "Sag an, wie weit ist es von der Erde bis zum Himmel?"²²⁹ ทิลล์ตอบว่า "ไม่ไกลจากที่นี่ ถ้าคนที่อยู่บนท้องฟ้าพูดคุยหรือร้องเรียก คนข้างล่างจะได้ยินชัดเจน เชิญท่านเป็นขึ้นไปข้างบน ส่วนผมจะส่งเสียงเบาๆ อยู่ข้างล่าง แล้วท่านที่อยู่ข้างบนจะได้ยิน ถ้าคุณไม่ได้ยินแสดงว่าผมพูดผิด "Es ist nahe von hier. Wenn man im Himmel redet oder ruft, das kann man hienieden wohl horen. Steigt Ihr hinauf, so will ich hier unten leise rufen: das werdet Ihr im Himmel hoeren. Und wenn Ihr das nicht hoert, so will ich wiederum Unrecht haben."²³⁰ คำถามดังกล่าวเป็นการใช้ไหวพริบสร้างคำถามที่ไม่มีคำตอบ และทิลล์แก้ปัญหาด้วยการใช้ตรรกเดียวกันได้ตอบ

²²⁹ Ibid. , p. 88.

²³⁰ Ibid. , p. 88.

ทิลล์อาจจะต้องการล้อเลียนข้อสงสัยของครูอาจารย์ ซึ่งตั้งคำถามโดยที่กลุ่มของตนไม่ทราบคำตอบ จึงมั่นใจว่าทิลล์ต้องไม่ทราบคำตอบด้วยเช่นกัน ทว่าพวกเขาต้องผิดหวัง อับอาย และเจ็บใจกับคำตอบของทิลล์ อันที่จริงแล้ว ทิลล์ไม่ได้ตอบคำถาม แต่เขาเบี่ยงเบนประเด็นของคำถามและสร้างเงื่อนไข ซึ่งทำลายความสามารถของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลายในที่นั้น หากพวกเขาไม่ยอมรับคำตอบของทิลล์ พวกเขาต้องขึ้นไปบนท้องฟ้าเพื่อพิสูจน์คำตอบของทิลล์ ซึ่งเป็นการกระทำที่เป็นไปไม่ได้ ดังนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิจึงต้องยอมรับคำตอบของทิลล์ ทิลล์สิ้นกลิ่นอำนาจของกลุ่มครูอาจารย์ซึ่งภาคภูมิใจกับความรู้ความสามารถของตน และต้องการหาคำตอบในเรื่องต่างๆที่ตนสงสัย จึงเป็นไปได้ที่ทิลล์ต้องการจะยั่วล้อความสงสัยของกลุ่มครูอาจารย์กับคำถามที่ดูเหมือนว่าจะไม่สามารถหาคำตอบได้ ในความคิดของกลุ่มครูอาจารย์มักจะเห็นว่าการกระทำของทิลล์นั้นไร้สาระ และได้สร้างสรรค์ประโยชน์อันใด แต่กิจกรรมของกลุ่มคนนั้น มีประโยชน์ต่อสังคมมากกว่า และเป็นการตั้งข้อสงสัยเชิงวิชาการ น่าจะกล่าวได้ว่าทิลล์ไม่เห็นความสำคัญของการที่นักวิชาการบางส่วนที่มักจะเฝ้าครุ่นคิดปัญหาต่างๆ ซึ่งปัญหานั้นอาจจะมิได้มีความสำคัญที่เทียบกันความอยู่รอดในแต่ละวัน ทิลล์ในฐานะที่เป็นคนพเนจรย่อมสนใจปัญหาเรื่องปากท้องมากกว่าการคำถามที่ไร้เหตุผล อาจจะสรุปได้ว่าทิลล์ต้องการล้อเลียนความไร้สาระของข้อสงสัยเชิงวิชาการบางประเด็นซึ่งการค้นหาคำตอบอาจจะมิได้ก่อให้เกิดประโยชน์อันใดแก่มนุษย์ก็ได้

ค. กลุ่มเจ้านครรัฐ

ผู้ที่มีอำนาจในการปกครองเมือง แต่ละเมือง ที่ทิลล์เดินทางมาถึง คือ เจ้านครรัฐ ความขัดแย้งระหว่างทิลล์กับกลุ่มเจ้านครรัฐเป็นไปในลักษณะที่ไม่

รุนแรง เจ้านครรัฐมิได้ถูกทำร้ายทางกายภาพ การล้อเลียนหรือการกลั่นแกล้งนั้น เป็นไปในลักษณะที่มักจะก่อให้เกิดความรำคาญใจ และเมื่อถูกทำให้เกิดความรำคาญหลายครั้งอาจจะนำไปสู่ความขุ่นเคืองใจ ทิลล์ละเมิดคำสั่งของนายจ้าง เมื่อทิลล์มาทำงานเป็นคนเป่าแตรให้กับท่านกราฟแห่งอันฮาลท์ หากมีศัตรูมาทิลล์จะต้องเป่าแตรให้รู้ แต่เขากลับเป่าแตรเมื่อไม่มีศัตรู เมื่อศัตรูมาเขากลับไม่เป่าแตร ท่านกราฟรู้สึกรำคาญใจที่ทิลล์กระทำการตรงกันข้ามกับคำสั่ง

ทิลล์มักจะละเมิดคำสั่งของเจ้านครรัฐ ในโลกของความเป็นจริงคำสั่งของเจ้านครรัฐเป็นสิ่งที่ผู้อยู่ใต้ปกครองจำเป็นต้องปฏิบัติตาม แม้ว่าอาจจะไม่ต้องการที่จะกระทำตามแต่ก็มีอาจขัดคำสั่งได้เนื่องจากอาจถูกลงโทษในโลกของทิลล์สามารถกระทำได้โดยที่ไม่ปรากฏการถูกลงโทษ เจ้านครรัฐเพียงแต่รำคาญเมื่อถูกละเมิดคำสั่ง และเมื่อถูกขัดคำสั่งหลายครั้ง ความรำคาญใจเปลี่ยนเป็นความโกรธซึ่งส่งผลให้ทิลล์ถูกไล่ออกแต่ไม่ถูกลงโทษ ทิลล์มักจะจากไปจากปราสาทของเจ้านครรัฐอย่างเต็มใจ เนื่องจากทิลล์หมดอารมณ์สนุกกับที่แห่งนั้นแล้ว "Darueber war Eulenspiegel froh, denn er hatte nicht viel Lust..."²³¹ จากเหตุการณ์ตอนนี้สะท้อนให้เห็นว่าทิลล์เคยทำงานกับบุคคลระดับผู้ปกครอง แต่ทิลล์ไม่คิดที่จะแสวงหาความก้าวหน้าจากการทำงานในส่วนนี้เนื่องจากทิลล์ให้ความสำคัญกับอิสระเสรีของตนมากกว่า นิทานมุขตลกอาจจะมิได้แฝงการเสียดสีของสังคมในโลกแห่งความเป็นจริงเสมอไป สิ่งที่เกิดขึ้นในนิทานมุขตลกอาจจะเป็นไปตามความต้องการของผู้อ่าน ด้วยเหตุนี้ควรจะพึงตระหนักว่าการตีความจริงออกจากนิทานมุขตลกไม่ควรจะเข้าใจตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในนิทานมุขตลก แต่ควรจะแปลเหตุการณ์ให้ตรงกันข้าม²³² กับสิ่งที่เกิดขึ้นในนิทานมุขตลก การที่ชายเร่ร่อนดังเช่นทิลล์สามารถยั่วล้อและละเมิดคำสั่งของเจ้านครรัฐ

²³¹ Ibid. , p. 72.

²³² ศิราพร จิตะฐาน ณ ถลาง, ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น, หน้า 20.

ได้ มีอาจจะระบุได้ว่าในสังคมเยอรมันช่วงปลายยุคกลาง ชายพเนจรจะสามารถ ละเมิดคำสั่งของเจ้านครรัฐได้ ในทางตรงกันข้าม ควรจะพิจารณาว่าในสังคมนี้อาจ จะเคร่งครัดเรื่องการปฏิบัติตามคำสั่งหรือความต้องการของเจ้านครรัฐ ซึ่งมีอำนาจ และสิทธิเหนือดินแดนและประชาชนในอาณาบริเวณของตน นอกจากนี้ การที่ทิลล์ ไม่ได้ถูกลงโทษทั้งๆที่มีการละเมิดคำสั่ง อาจจะเป็นสิ่งที่สนองความปรารถนาของ ผู้อยู่ใต้อำนาจแห่งสถาบันการเมืองการปกครอง ซึ่งอาจจะต้องการละเมิดคำสั่งของ เจ้านครรัฐโดยที่ไม่ถูกลงโทษ อย่างไรก็ตาม ปฏิกริยาของเจ้านครรัฐหลังจากที่ถูก ทิลล์ละเมิดคำสั่งมิได้มีเพียงความรำคาญหรือขุ่นเคืองใจ แต่อาจจะรู้สึกพอใจความ เจ้าปัญญาที่สามารถพลิกแพลงคำสั่งของตนได้ จึงได้ขบขันการกระทำของทิลล์ "Da fing der Herzog an zu lachen..."²³³

การยั่วล้ออำนาจของเจ้านครรัฐมิได้มีเพียงการละเมิดคำสั่งของเจ้านครรัฐ แต่ทิลล์ยังได้วางแผนหลอกลวงเงินของเจ้านครรัฐด้วย เมื่อเจ้านครรัฐแห่งเฮลเซนรูต์ว่า ถูกหลอกก็ไม่ได้คิดจะตามจับทิลล์ แม้ว่าจะเสียใจที่ต้องสูญเสียเงินถึง 200 กุลเดน อย่างไรก็ตาม คนเจ้าเล่ห์คนนั้นจะไม่มีวันกลับมานครรัฐของเขาอีก "Nun erkennen wir wohl, dass wir betrogen sind. Mit Eulenspiegel habe ich mich nie befassen wollen, dennoch ist er zu uns gekommen. Die zweihundert Gulden wollen wir zwar verschmerzen. Er aber wird ein Schalk bleiben und muss darum unser Furstentum meiden."²³⁴ เจ้านครรัฐผู้นี้มีความเป็นเหตุ เป็นผลสามารถยอมรับการเสียตัวของตนและเข้าใจดีว่าทิลล์ไม่มีวันที่จะย้อนกลับมา ยังนครรัฐของตน เนื่องจากการหลอกลวงเหยื่อคนเดียวกันครั้งที่สองย่อมจะไม่ ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ ยังไม่ผูกใจเจ็บจากการกระทำของทิลล์ น่าจะ

²³³ Hermann Bote, Tili Eulenspiegel, p. 80.

²³⁴ Ibid. , p. 86.

แสดงว่าเจ้านครรัฐผู้นี้เป็นผู้นำที่มีจิตใจไม่คับแคบและรู้จักให้อภัย คนเจ้าเล่ห์อย่างทิลลีซึ่งย่อมมีกลอุบายที่สามารถหลอกลวงได้โดยที่ผู้ถูกหลอกมักจะคาดไม่ถึงและไม่สามารถจับผิดได้ ในเหตุการณ์ต่อนั้นนอกจากจะเล่าเกี่ยวกับกลอุบายที่แยบยลของทิลลีแล้ว อาจจะต้องการชื่นชมความมีเหตุผลและความใจกว้างของเจ้านครรัฐแห่งเยสเซน

ง. กลุ่มพระ

พระเป็นอีกชนชั้นหนึ่งที่ถูกทิลลียั่วล้อ ระหว่างทางไปฝรั่งเศสฟวร์ต ทิลลีได้สนทนากับพระสังฆราชแห่งเทรียร์ (Bischof von Trier) ทิลลีได้กล่าวว่าท่านและผู้นำคนอื่น ๆ เช่น พระสันตปาปา พระคาร์ดินัล พระสังฆราช พระจักรพรรดิ พระเจ้าแผ่นดิน ขุนนาง สภา รัฐบาล และตุลาการแห่งเมืองและนครรัฐต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับทรัพย์สินศฤงคาร "...dass Ihr und andere Herren, Papst, Kardinal, Bischof, Kaiser, Koenig, Fuerst, Rat, Regierer und Richter der Staedte und Laender zu dieser Zeit durch die Finger sehen, was recht ist, und das nur um des Geldes und der Gaben willen."²³⁵ จากคำพูดดังกล่าวของทิลลีน่าจะเป็นการให้ข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงในสังคมยุคนั้น สถาบันศาสนาไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่มวยแปศาสนาและเป็นที่พักทางใจของศาสนิกชนเท่านั้น แต่ยังแสวงหาอำนาจให้แก่สถาบันของตนจากคำพูดของสังฆราชซึ่งชักชวนทิลลีไปด้วยกันโดยจะให้อาวุธและเสื้อผ้า "...wir wollen dir unser Wappen und unsere Kleidung geben."²³⁶ สถาบันศาสนาโดยเฉพาะบาทหลวงที่อยู่ในตำแหน่งทางศาสนาสูงมักจะมีบทบาทเช่นเดียวกับฆราวาสที่อยู่ในชนชั้นปกครอง อันที่จริงแล้ว อำนาจของสถาบันศาสนา

²³⁵ Ibid. , pp. 73-74.

²³⁶ Ibid. , p. 74.

ในยุคนั้นแทบจะไม่ต่างจากอำนาจสถาบันการเมืองการปกครอง เนื่องจากมีอาณาบริเวณของตนเอง มีอำนาจและการจัดการบริหารตามยศศักดิ์ดัดกันไปได้โดยสามารถแสวงหาเงินได้เอง และมีกองทัพเป็นของตนเอง ซึ่งพร้อมที่จะรบเสมอ นอกจากนี้ คำพูดดังกล่าวน่าจะเป็นความคิดเห็นของทิลล์ที่ได้แฝงการวิพากษ์วิจารณ์ชนชั้นปกครองทั้งฝ่ายฆราวาสและบรรพชิต ซึ่งให้ความสำคัญกับทรัพย์สินสมบัติมากกว่าทุกข์สุขของผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง

ความสัมพันธ์ระหว่างทิลล์กับสังฆราชแห่งเทรียร์ไม่ปรากฏความขัดแย้ง ทิลล์ขออนุญาตแสดงความคิดเห็นโดยหวังว่าสิ่งที่ตนพูดนั้นท่านสังฆราชจะไม่โกรธเคือง ซึ่งท่านสังฆราชรับปากและขอให้พูดอย่างตรงไปตรงมา Eulenspiegel sprach: "Darf ich das sagen, ohne dass Euer Gnaden mir deshalb zuemen?" "Ja," sagte der Bischof...Sag's nur frei heraus und scheue nichts!"²³⁷ ท่านสังฆราชรับฟังโดยไม่ได้โต้แย้งใด ๆ ทิลล์ได้กลั่นแกล้งหรือเขียดเขาเปรียบผู้อื่นตลอดเวลา เมื่อมีคนยินดีที่จะรับฟัง ทิลล์ก็จะแสดงความคิดเห็นของตนแก่คู่สนทนาโดยไม่ใช้กลอุบายกลั่นแกล้งผู้นั้น แม้ว่าผู้นั้นเป็นพระสังฆราชซึ่งมีอำนาจและเป็นที่น่าเกรงขามของทุกคนทั่วไป เนื่องจากพระองค์มิได้แสดงอำนาจข่มทิลล์และยินดีที่จะรับฟังความคิดเห็นของเขา จึงทำให้ทิลล์มิได้กลั่นแกล้งพระองค์แต่อย่างใด จากเหตุการณ์นี้จึงน่าจะสื่อให้เห็นว่าตัวละครคนเจ้าปัญญา มิได้เป็นวีรบุรุษที่ผิดแปลก²³⁸ ซึ่งชอบกลั่นแกล้งผู้อื่นเสมอไป ทิลล์ก็เป็นผู้ที่มีเหตุผลมากและยืนกรานกับผู้ที่มีเหตุผลเขาจะใช้เหตุผลด้วยเช่นกัน

²³⁷ Ibid. , p. 73.

²³⁸ Roger D. Abrahams, "Trickster, the Outrageous Hero," in *American Folklore*, ed. Tristram Coffin III. (The United States: Voice of American Forum Lecture, 1968), p. 193.

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างทิลล์กับพระที่มอบหมายงานให้ทิลล์กระทำเป็นความขัดแย้งซึ่งค่อนข้างรุนแรง เนื่องจากพระถูกกั้นแกลิ่งจนได้รับบาดเจ็บ เมื่อทิลล์มาอาศัยอยู่ในโบสถ์แห่งหนึ่ง เขาได้รับมอบหมายให้นับจำนวนพระที่ทำพิธีมิชชาตอกลางคืน ซึ่งเขาพบว่า เป็นงานที่ยุ่งยาก เขาถอดชั้นบันไดออกหนึ่งชั้น ทำให้พระที่เดินลงบันไดตกบันไดกันเป็นแถว “Da fiel einer nach dem andern die Treppe herab.”²³⁹ พระรูปหนึ่งขาหัก จากเหตุการณ์ตอนนี้ น่าจะแสดงให้เห็นว่า ทิลล์ไม่ยอมลงให้พระ ทั้ง ๆ ที่เขามาอาศัยอยู่ที่นี่และทำงานแลกเปลี่ยนกับอาหารกับที่พัก เมื่อทิลล์ไม่พอใจงานที่ได้รับมอบหมาย เขาจะกั้นแกลิ่งพระแทนที่จะทำงาน หากทิลล์ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย นั้นน่าจะหมายความว่าเขายอมรับอำนาจของพระที่มีเหนือตน นอกจากนี้ การที่ทิลล์ไม่ยอมลงให้กับพระอาจจะเนื่องจากบาทหลวงรูปนั้นยังไม่สามารถละกิเลสได้และยังคงมีความเป็นปุถุชน ในเหตุการณ์ตอนที่พระรูปหนึ่งขอให้ทิลล์มอบสมบัติให้แก่ตนและตนจะสวดมนต์ส่งวิญญาณทิลล์ไปตลอดชีวิต แต่ทิลล์มิได้ทำอะไรและยังกั้นแกลิ่งพระรูปนั้นด้วยอันที่จริงแล้ว การแสวงหาหรือสะสมทรัพย์ศฤงคารในยุคนั้นนั้นถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ เมื่อพระจำนวนไม่น้อยมิได้แตกต่างจากปุถุชนอื่น ๆ จึงไม่สมควรที่จะได้รับความเคารพและยกย่อง ด้วยเหตุนี้ทิลล์จึงปฏิเสธและต่อต้านอำนาจของกลุ่มพระ

5.2.2 คู่กรณีที่ถูกศรีธนญชัยชั่วฉ้อ

การกระทำของศรีธนญชัยแฝงการยั่วล้ออำนาจของกลุ่มพระเจ้าแผ่นดินและขุนนาง กลุ่มพระ และน้องชาย โดยทั่วไปบุคคลที่ถูกกั้นแกลิ่งหรือล้อเลียน

²³⁹ Hermann Bote, Till Eulenspiegel, p. 236.

มักจะเป็นบุคคลที่มีฐานะสูงในสังคม เนื่องจากการยั่วล้อบุคคลระดับนี้ทำให้ศรัทธาญชัย รู้สึกว่าตนเหนือกว่า ทั้ง ๆ ที่ตนมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่า

ก. กลุ่มพระเจ้าแผ่นดินและขุนนาง

ความขัดแย้งระหว่างศรัทธาญชัยกับพระเจ้าแผ่นดินไม่ปรากฏลักษณะที่รุนแรง ต่อร่างกาย แต่ส่งผลกระทบต่อจิตใจมากกว่า เนื่องจากการเสียข้าราชการบริพารคนหนึ่ง ทั้ง ๆ ที่ตนเป็นประมุขสูงสุดของแผ่นดิน จึงรู้สึกอับอาย ในเหตุการณ์ตอนที่พระเจ้าแผ่นดินถูกศรัทธาญชัยหลอกให้สูดกลิ่นผายลม พระองค์ทรงพิโรธอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนจนถึงกับตัดสินใจตัดสินประหารชีวิตของศรัทธาญชัย แต่ศรัทธาญชัยสามารถเอาตัวรอดจากโทษประหารชีวิตได้ "...ยกขึ้นจะทรงคม เข็มินแทบล้มลงกับที่ เสียงหนี้อับปรีย์ ยิ่งกว่าซี่ศรีสำหรับราษฎร ทูดอ้ายไชยทำร้ายกาจ กริ้วเกรี้ยวกราดชาติเดียวรอน... นำอับประมาณหมุ่นรี...คิดการจนเกินดี มันถึงที่จะวายปราน..."²⁴⁰ ความอับอายที่เสียศรัทธาญชัยมีมากเสียจนกระทั่งกลายเป็นความโกรธ อีกเหตุการณ์หนึ่ง ศรัทธาญชัยหลอกพระเจ้าแผ่นดินคลานมาหาตน ทำให้พระองค์ทรงกริ้วอีกครั้ง "พระองค์ทรงฟัง ถ้อยคำวังนัง ดำว่าอ้ายถ้อย แต่มันจะตาย กล่าวคดชดช้อย พุดเล่นยับย้อย ชั่วถ้อยหนักนา..."²⁴¹

ในสังคมไทย สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่วิจารณ์ไม่ได้²⁴² แต่ในศรัทธาญชัยเปิดโอกาสให้ตัวละครเอกซึ่งเป็นข้าราชการบริพารคนหนึ่งได้ล้อเลียนผู้มี

²⁴⁰ กรมศิลปากร, ศรีทระนไชยสำนวนภาพและฉลิฉัตรานพรัตน์, หน้า 38-39.

²⁴¹ เล่มเดียวกัน, หน้า 96.

²⁴² ศิวพร รัฐะฐาน ณ กลาง, ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น, หน้า 21.

อำนาจสูงสุดแห่งแผ่นดิน การขยำขยี้ของศรีธนญชัยซึ่งส่งผลให้พระองค์ต้องเสียหน้า²⁴³ อาจจะเป็นการบั่นทอนศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจของพระองค์ อันสืบเนื่องจากความบกพร่องทางด้านปัญญาหรือการขาดปฏิภาณไหวพริบ จึงต้องเสียรู้กลอุบายของศรีธนญชัยซึ่งเป็นผู้ได้ปกครอง ในขณะที่พระองค์มีสถานภาพทางสังคมสูงสุด เมื่อเสียรู้จนต้องเสียหน้าอาจจะก่อให้เกิดความ อับอายและความอับยศอดสูอย่างมากตามไปด้วย

ความขัดแย้งระหว่างศรีธนญชัยกับพระเจ้าแผ่นดินเกิดขึ้นบ่อยครั้งที่สุด และส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงที่สุดต่อพระองค์ แต่ในบางครั้งพระองค์ทรงร่วมสนุกกับการแข่งขันความเจ้าปัญญาด้วย ในเหตุการณ์ตอนที่พระองค์กล่าวกับศรีธนญชัยว่าถ้ามีปัญหาจริงก็จงใช้ปัญญาลงข้าลงไปในสระนี้ให้ได้ "...แม้มันจะมีปัญหาอย่างหนึ่งข้างแก๊ว หลวงให้ถูกลงไป ในสระน้ำอย่านิ่งนาน จึงจะเห็นว่าฉลาด..."²⁴⁴ พระเจ้าแผ่นดินทำทนายศรีธนญชัยก่อน หลังจากที่พระองค์ถูกลงลงสระ จึงให้รางวัลศรีธนญชัยตามที่สัญญาไว้ "...หลวงให้ถูกลงมา เห็นพร้อมหน้าทุกเส้น ขึ้นจากสระทรงเสด็จ ปูน้ำเหน็บให้ตามที่..."²⁴⁵

อย่างไรก็ตาม เมื่อบ้านเมืองเกิดภาวะคับขัน ศรีธนญชัยมักจะอาสาแก๊ว สถานการณ์วิกฤตนั้นให้ผ่านพ้นไปด้วย เมื่อเมืองของศรีธนญชัยถูกห้ามนั้นเขานคร ด้วยการแข่งขันค้ำน้ำ ไม่มีใครอาสาเข้าแข่ง ศรีธนญชัยเห็นพระองค์เศร้าหมองไม่

²⁴³ "หน้า" มิได้หมายถึงอวัยวะส่วนบนของร่างกายเท่านั้น แต่ยังมีความหมายในทางนามธรรมด้วย เพราะคำว่า "หน้า" หมายความว่าศักดิ์ศรี ชื่อเสียง และความภาคภูมิใจ เมื่อต้องเผชิญกับสภาวะของการ "เสียหน้า" จึงหมายถึงการเสีย ศักดิ์ศรี เสียความภาคภูมิใจ เสียชื่อเสียง อันส่งผลให้ผู้เสียหน้ารู้สึกว่าคุณดุษณี รู้สึกอับอาย และมีความอับยศอดสู (กัญญรัตน์ เวชชาสูตร, 2521: 162)

²⁴⁴ กรมศิลปากร, ศรีธนญชัยสำนวนกาพย์และฉันทลักษณ์, หน้า 42.

²⁴⁵ เล่มเดียวกัน, หน้า 43.

สบายพระทัย จึงรับอาสาที่จะแก้ไขด้วยอุบาย เพื่อมิให้เมืองอื่น ๆ ตูถูกได้ และเป็น การแสดงเกียรติยศของพระองค์ "...อนญไชยพิงยุบลบรรหารตรีศ เห็นจอมกษัตริย์ เสร้าหมองไม่ฝองใส จึงทูลว่าข้าพเจ้าจะเอาไชย มิให้ได้อายเขาเหล่าแขกเมือง จะขอ สู้อาสาฝ่าพระบาท ให้แขกขยาด มีมือเหล่ากาเลื่อง ด้วยอุบายคิดได้ไม่มีคเคื่อง ให้รุ่งเรือง พระเกียรติยศปรากฏไป..."²⁴⁶ ความสัมพันธ์ระหว่างศรีธนญชัยกับพระเจ้าแผ่นดินไม่ได้ เป็นไปในลักษณะของความขัดแย้งตลอดเวลา บางครั้งศรีธนญชัยได้ใช้ความ เจ้าปัญญาช่วยเหลือเจ้านายของตน

ศรีธนญชัยยั่วล้อพระเจ้าแผ่นดินด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การหลอกให้สูด กลิ่นผายลม การหลอกให้คลานเข้ามาหาตน เป็นต้น การกระทำดังกล่าวมีลักษณะ ก้าวร้าวและเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพของพระเจ้าแผ่นดินในโลกแห่งความ เป็นจริง แต่ในศรีธนญชัยเป็นช่องทางให้คนธรรมดาได้หัวเราะเยาะผู้มีอำนาจ²⁴⁷ ที่ ต้องเสียรู้ตน อย่างไรก็ตาม พระเจ้าแผ่นดินที่ปรากฏในนิทานเรื่องนี้เป็นผู้ที่มีความ เป็นเหตุเป็นผล สิ่งใดที่เป็นความจริงพระองค์จะยอมรับ เมื่อถูกศรีธนญชัยหลอกให้ เสียรู้เรื่องยาที่จะทำให้เสวยพระกระยาหารได้มาก พระองค์รอจากงูสิ๊กหิวแสบท้อง ทนไม่ไหว จึงสั่งเครื่องมาเสวย ก็เสวยได้มาก ศรีธนญชัย จึงสรุปว่าอร่อยเมื่ออยาก เสวย พระองค์ได้ฟังเช่นนั้นก็ขุ่นเคืองพระทัย แต่ก็ก็เป็นความจริงจำต้องนิ่งเสีย "... จอมประชาตริศว่าเจ้าหมองเอก...มันช่างว่าพลิกโพล่ได้ใจความ...ให้ขุ่นเคืองในพระทัย แต่ไม่ตริศ..."²⁴⁸

ผู้มีอำนาจทางด้านการเมืองในสังคมอีกกลุ่มหนึ่งคือขุนนาง ความขัดแย้ง ระหว่างศรีธนญชัยกับขุนนางเกิดขึ้น ในขณะที่ตัวละครเอกมีสถานภาพทางสังคมที่

²⁴⁶ หอพระสมุดวชิรญาณ, เสภาเรื่องศรีธนญไชยเชียงเมือง, หน้า 82.

²⁴⁷ ศิวาพร รุติชฐาน ณ ถลาง, ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น, หน้า 21.

²⁴⁸ หอพระสมุดวชิรญาณ, เสภาเรื่องศรีธนญไชยเชียงเมือง, หน้า 15.

แตกต่างกัน ลักษณะแรกเป็นความขัดแย้งที่รุนแรงมาก ได้แก่ การเผาบ้านของ หลวงนาย การฆ่ากระบือของหลวงนายและการวางยาแม่ของหลวงนาย ความขัดแย้ง ดังกล่าวเกิดขึ้นในขณะที่ศรีธนญชัยยังคงดำรงสถานภาพเป็นผู้ติดตามของหลวงนาย ในช่วงระหว่างที่ยังเป็นผู้รับอำนาจ ตัวละครเอกมักจะยั่วล้อนายของตนด้วยการพลิกแพลง คำสั่งให้ผิดไปจากความคาดหมาย ซึ่งมักจะก่อให้เกิดการสูญเสียทรัพย์สิน จนกระทั่ง หลวงนายต้องอยู่ในสภาวะสิ้นเนื้อประดาตัว พฤติกรรมของศรีธนญชัยในช่วงเวลาดังกล่าว ขัดต่อบทบัญญัติทางกฎหมายและหลักทางศีลธรรมในโลกแห่งความจริง แต่ในโลกของ นิทาน อาชญากรรมที่ผิดกฎหมายและศีลธรรมสามารถเกิดขึ้นได้

หลังจากที่ศรีธนญชัยเป็นขุนนาง เขายังคงมีความขัดแย้งกับขุนนางโดยมักจะ เป็นไปในลักษณะของการล่อลวงทรัพย์สินจากบุคคลกลุ่มนี้ เมื่อศรีธนญชัยทำพินัย ทายความคิดของขุนนางว่า บรรดาข้าราชการที่เข้าร่วมพินัยทั้งหมด จงรักภักดีต่อ พระเจ้าแผ่นดิน เหล่าขุนนางทุกคนยอมรับคำทายของศรีธนญชัยทำให้ได้เงินรางวัล มากมาย "...ทำไมกับเงินทอง มิตรีกตรองมากถมไป...มาเย็บถุงให้จงได้ ประมาณ สักร้อยใบ กูจะใส่เงินห่อมา... ข้าพเจ้าจักพินัน เงินครามครันสักพันสอง... ฝ่ายทะนนไชยให้บ่าวชน เงินเหลือล้นเป็นนักหนา..."²⁴⁹ ความขัดแย้งระหว่าง ศรีธนญชัยเมื่อเป็นขุนนางกับเหล่าขุนนางยังคงรุนแรง เนื่องจากพวกเขาต้องอธิบาย จากการเสียรู้กลอุบายของตัวละครและยังสูญเสียทรัพย์สินอีกด้วย

ข. กลุ่มพระ

ด้วยเหตุที่สังคมไทยเป็นสังคมพุทธศาสนา พระภิกษุจึงได้รับความยกย่อง และนับถือจากพุทธศาสนิกชนชาวไทยส่วนใหญ่ แต่ศรีธนญชัยไม่เคารพพระภิกษุ

²⁴⁹ กรมศิลปากร, ศรีทะนนไชยตำนานกภาพย์และดิฉิดตำรานพรัตน์, หน้า 44-47.

และยังกระทำการที่ถูกต้องต่อพระภิกษุด้วย เช่น หลอกดูลายกันของสมภารเพื่อที่จะ
 ถีบท่านลุ่มจนได้รับบาดเจ็บสาหัส อีกครั้งหนึ่งศรีธรรมาชยาน้ำสาตสังฆราชเมื่อได้
 ยินท่านโกรธตั้งไฟเผา ความขัดแย้งระหว่างศรีธรรมาชยาน้ำสาตสังฆราชกับพระภิกษุเป็นไปในลักษณะ
 ที่รุนแรง นอกจากนี้ สถานภาพทางสังคมของพระภิกษุที่ถูกศรีธรรมาชยาน้ำสาตสังฆราช
 สมณศักดิ์สูง ได้แก่ ตำแหน่งสังฆราชและตำแหน่งสมภาร อย่างไรก็ตาม ศรีธรรมาชยาน้ำสาตสังฆราช
 แสดงความก้าวร้าวต่อพระภิกษุที่ไม่มีสมณศักดิ์

พระสังฆราชยังคงมีความโกรธ "...บัดนี้สังฆราช โปรดให้ข้าบาท มาแจ้ง
 ข่าวสาร ซึ่งโกรธพันใจ ดังไฟเผาผลาญ ร้อนแรงรำคาญ เดือดดาลวิญญูณ..."²⁵⁰
 และสมภารยังคงมีความโลภในลาภ ยศ ชื่อเสียง "...สมภารใหญ่ใหญ่ใหญ่ใหญ่ใหญ่
 เชื้อเขาปดเชียงเมียงไม่สืบสาว...เชียงเมียงเห็นท่านขำขำอยากตัวสั้น...ไม่ระอานึก
 อยากรวยไม่หาย..."²⁵¹ พระสังฆราชและสมภารซึ่งถือครองสมณเพศและดำรงสมณศักดิ์
 สูงยังคงไม่อาจตัดความโกรธและความโลภได้ พฤติกรรมเช่นนี้มักจะถือว่าเป็นการผิดศีล
 ของพระภิกษุ และไม่สมควรที่จะได้รับความเคารพและยกย่องจากพุทธศาสนิกชน
 ถ้าเช่นนั้นพฤติกรรมของศรีธรรมาชยาน้ำสาตสังฆราชอาจจะน่าชื่นชม เนื่องจาก อาจจะเป็นได้ที่
 ตัวละครเอกสาดน้ำเพื่อดับความโกรธ และถีบสมภารจนได้รับบาดเจ็บเพื่อให้เจ็บ
 และกลัวความโลภ พฤติกรรมของศรีธรรมาชยาน้ำสาตสังฆราชที่มีต่อพระภิกษุ อาจจะเป็นไปได้ที่
 ต้องการแฝงการเสียดสีสถาบันศาสนาซึ่งไม่เคร่งครัดกับกฎระเบียบของพระภิกษุแต่
 มีวิถีชีวิตที่ไม่ต่างจากฆราวาส พระภิกษุลักษณะดังกล่าวจึงน่าจะไม่สามารถได้รับความ
 เคารพและนับถือจากพุทธศาสนิกชน นอกจากนี้ ลักษณะนิสัยของพระภิกษุที่ยังโลก
 หรืออยากได้ยศศักดิ์สูงชั้น หรือพระภิกษุที่ยังไม่สามารถละความโกรธได้ ลักษณะของ

²⁵⁰ เล่มเดียวกัน, หน้า 32.

²⁵¹ หอพระสมุดวชิรญาณ, เสนาเรื่องศรีธรรมาชยาน้ำสาตสังฆราช, หน้า 24.

พระภิกษุดังกล่าวอาจจะมีในสังคม ด้วยเหตุนี้ นิทานมุขตลกตอนนี้ได้เล่าภาพลึกลับเกี่ยวกับพระภิกษุที่ยังตัดกิเลสไม่ได้

นอกจากนี้ เมื่อครั้งที่ศรีธรรณชยบวชอยู่ที่วัด เขาได้รับคำสั่งจากสมภารให้สอนหนังสือหลานสาวของตน ซึ่งเหตุการณ์ตอนนี้อาจจะให้ข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงในสังคมยุคสมัยหนึ่งที่ยังไม่มีระบบการศึกษา สามัญชนจะได้เรียนรู้จนอ่านออกเขียนได้โดยพระเป็นผู้สอน

ค. น้องชาย

ศรีธรรณชยไม่พอใจน้องจึงรำน้องตาย บุคคลในครอบครัวที่ถูกศรีธรรณชยร่ำคือน้องชายของเขาเองซึ่งน่าจะอายุไม่ถึงหนึ่งปี เนื่องจากยังเดินและพูดไม่เป็น “...ทารกน้อยน้อย เทียวคลานด้อยด้อย...”²⁵² ส่วนศรีธรรณชยน่าจะอายุประมาณสิบถึง สิบสองปี เนื่องจากพูดได้ คิดได้ สามารถดูแลน้องได้ และทำงานบ้านเป็น “...ประคองอุ้มชู ให้กินให้อยู่ ป้อนข้าวเข้าเย็น งานการสิ่งใด ลูกนี้ทำได้ สารพันจะเป็น...”²⁵³ เดิมศรีธรรณชยรักน้องและคอยดูแลระหว่างที่พ่อแม่ไปทำงาน เมื่อแม่ซื้อขนมและแบ่งให้ศรีธรรณชยกับน้องเท่า ๆ กัน “...จึงนางเหรา หยิบเอาเบ๊ยมา ซื้อขนมดอกดิน แบ่งให้สองเจ้า เท่ากันโดยถวิล...”²⁵⁴ เพื่อแสดงว่าแม่รักลูกเท่าเทียมกัน จุดนี้เองนำไปสู่ปมแห่งความขัดแย้งระหว่างศรีธรรณชยกับน้อง อันที่จริงแล้วน่าจะกล่าวว่าเป็นความไม่พอใจของศรีธรรณชยที่มีต่อน้องมากกว่า เนื่องจากน้องของศรีธรรณชย

²⁵² กรรมศิลปากร, ศรีธรรณชยสำนวนภาพและลิลิตตำราพันรัดน์, หน้า 7.

²⁵³ เล่มเดียวกัน, หน้า 7.

²⁵⁴ เล่มเดียวกัน, หน้า 6.

ยังไม่เข้าใจความรู้สึกขัดแย้งเช่นนั้น "...พะชนกไซยผู้พี่ โกรธแค้นแสนทวี ร้องไห้เหลือหลาย..."²⁵⁵

ในแง่มุมของศรีธนญชัยคิดว่าตนเกิดก่อน สมควรที่จะได้รับขนมมากกว่าน้อง "...เจ้าศรีพะชนกไซย คิดค้นขัดใจ ซึ่งโกรธมารดา ว่าตัวเกิดก่อน มารดาแบ่งมา ให้ข้ามากกว่า จึงจะสมควร..."²⁵⁶ เนื่องจากน้องเล็กกว่าตนมากและไม่สามารถช่วยงานของพ่อแม่ได้ ส่วนตนนั้นช่วยงานของพ่อแม่ได้ ด้วยเหตุนี้ ศรีธนญชัยจึงไม่พอใจการกระทำของมารดา ซึ่งส่งผลให้ตัวละครเอกไม่รักและดูเล็กลงอีกต่อไป เมื่อได้รับคำสั่งให้ดูแลน้องให้ดีโดยไม่มีสิ่งสกปรกติดตัวมิเช่นนั้นจะถูกลงโทษ คำสั่งดังกล่าวจึงถูกพลิกแพลงเป็นการฆาตกรรมน้องของตนแทน "...จួយพริ้วเข้าผ้าเป็นควัน ชักไล่ดับไตออกพลัน จากห้องน้องนั้น...ดับสูญสุดสิ้นชีวิต...ชำระให้หมดราศี..."²⁵⁷ ความขัดแย้งระหว่างศรีธนญชัยกับน้องเป็นไปในลักษณะที่รุนแรงมาก เนื่องจากผลที่ตามมาคือฝ่ายหนึ่งฆ่าอีกฝ่ายหนึ่งตาย

อาจจะเป็นไปได้ที่เหตุการณ์ตอนนี้ เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความขัดแย้งในครอบครัวระหว่างพี่กับน้อง ศรีธนญชัยทนไม่ได้ที่พอกับแม่เห็นความสำคัญของน้องมากกว่าตนทั้งๆที่ตนสามารถช่วยงานของพ่อแม่ได้ ความไม่พอใจและความริษยาของพี่ที่มีต่อน้องซึ่งมักจะได้รับความรักและความเอ็นดูมากกว่าตน ในสายตาของพี่ดังเช่นศรีธนญชัย "พี่" ต้องประสบกับความอหิวาต์ธรรม เนื่องจากน้องเล็กกว่าตน แต่กลับได้รับขนมเท่ากับตน ในมุมมองของ "พี่" ความยุติธรรมอยู่ที่การให้สิ่งที่ไม่เท่าเทียมกันแก่ผู้ที่ไม่เท่ากัน²⁵⁸

²⁵⁵ เล่มเดียวกัน, หน้า 6.

²⁵⁶ เล่มเดียวกัน, หน้า 6.

²⁵⁷ เล่มเดียวกัน, หน้า 8.

²⁵⁸ สมบัติ จันทรวงศ์, "ศรีธนญไชย ความคิดเรื่องอำนาจ ปัญญา และความหมายทางการเมือง", หน้า 200.

5.2.3 ผู้ใหญ่ - ผู้น้อยในสังคม

คู่กรณีคือผู้ใหญ่ในสังคม คำว่า “ผู้ใหญ่” หมายถึงผู้ที่มีอำนาจในสังคม แต่ละสังคมมีผู้ใหญ่หลายระดับ ผู้ใหญ่ในระดับครอบครัวคือพ่อกับแม่ ผู้ใหญ่ในระดับโรงเรียนคือครูอาจารย์ ผู้ใหญ่ในระดับหมู่บ้านคือผู้ใหญ่บ้าน หรือพระก็อาจจะเข้ามามีบทบาทด้วยในชุมชน ผู้ใหญ่ในระดับรัฐ คือ ผู้ปกครองรัฐ หรือเจ้านครรัฐ ผู้ใหญ่ในระดับประเทศคือผู้ปกครองประเทศหรือพระเจ้าแผ่นดิน เกือบทุกสังคมจะมีผู้ใหญ่ในลักษณะดังกล่าวข้างต้น ผู้ใหญ่ในแต่ละสังคมอาจจะแตกต่างกันไปบ้างขึ้นอยู่กับลักษณะการปกครองของแต่ละสังคม ผู้ใหญ่ในสังคมของทิลล์ ออยเลนชเปเกิลประกอบด้วยกลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้า กลุ่มครูอาจารย์ กลุ่มพระและกลุ่มเจ้านครรัฐ ฝ่ายผู้ใหญ่ในสังคมของศรีธรรณชัยประกอบด้วยพระเจ้าแผ่นดินและขุนนาง และพระ

ทิลล์ ออยเลนชเปเกิลยังล้กลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้าบ่อยที่สุดในขณะที่ศรีธรรณชัยย้ล้พระเจ้าแผ่นดิน

กลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้ามีความสัมพันธ์กับทิลล์โดยตรง ในฐานะที่เป็นนายจ้างของเขา กลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้ามีบทบาทในสังคมเมือง เนื่องจากเป็นเจ้าของกิจการส่วนใหญ่ในเมืองและเป็นกลุ่มที่กุมอำนาจการผลิตและการจัดสรรผลประโยชน์ทางการผลิต ซึ่งมักจะจำกัดอยู่กับผู้ที่มีฐานะดีทางเศรษฐกิจเพียงจำนวนน้อย แต่คนส่วนใหญ่ไม่ได้มีฐานะมั่งคั่งและมักจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าของกิจการ ทิลล์จึงมักจะกลั่นแกล้งบุคคลกลุ่มนี้ด้วยการทำลายวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตและหลอกขายของปลอม ส่วนเศรษฐกิจในสังคมของศรีธรรณชัยนั้น ศรีธรรณชัยเองได้อยู่ในฐานะเป็นพ่อค้าสำเนาด้วยนอกเหนือจากการเป็นขุนนาง จึงไม่เกิดการต่อต้านอำนาจของเจ้าของกิจการ

ผู้ที่ถูกศรีธนูชัยยั่วล่อปล่อยที่สุด คือ พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นผู้นำสูงสุดในระบบการปกครองในสังคมของศรีธนูชัยที่เป็นระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยมีพระเจ้าแผ่นดินเป็นประมุขสูงสุดแห่งแผ่นดิน นอกจากนี้ยังเป็นเจ้านายของศรีธนูชัยด้วย ความขัดแย้งระหว่างศรีธนูชัยกับพระเจ้าแผ่นดินเป็นไปในลักษณะของการเสียหน้าซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นในความขัดแย้งระหว่างผู้นำในระบบการเมืองการปกครองในสังคมของทิลล์ ซึ่งหมายถึงกลุ่มเจ้านครรัฐกับทิลล์ด้วยเช่นกัน และความขัดแย้งดังกล่าวอาจจะได้สื่อถึงการปกครองในสังคมเยอรมันช่วงปลายยุคกลางซึ่งยังคงเป็นการปกครองโดยแบ่งเป็นแคว้นแคว้นต่างๆ เจ้านครรัฐแต่ละรัฐจะเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดเหนือบริเวณและคนในบริเวณของตน อย่างไรก็ตาม บุคคลทั้งสองไม่ได้โจมตีระบบการเมืองในสังคมของตน

ทั้งทิลล์ ออยเลนชเป็เกลกับศรีธนูชัยต่างก็มีความขัดแย้งกับพระ ผู้คนในสังคมของทิลล์นับถือศาสนาคริสต์ ส่วนผู้คนในสังคมของศรีธนูชัยนับถือพุทธศาสนา ผู้ถือครองสมณเพศในนิทานทั้งสองเรื่องล้วนแต่ยังคงมีความโลภและความโกรธ จึงมักจะถูกบุคคลทั้งสองกลั่นแกล้งจนได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย

ทิลล์ยังได้ยั่วล่อกลุ่มครูอาจารย์ จากความขัดแย้งคู่นี้สะท้อนให้เห็นว่าระบบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยเกิดขึ้นในสังคมเยอรมันตั้งแต่ศตวรรษที่ 14 แต่สังคมของศรีธนูชัยยังไม่มีระบบการศึกษาดังกล่าว แต่มิได้หมายความว่าศรีธนูชัยไม่ได้ยั่วล่ออำนาจของกลุ่มครูอาจารย์ เขาเองก็ได้กลั่นแกล้งครูอาจารย์ซึ่งอยู่ในสถานภาพของพระ ในสังคมของศรีธนูชัย พระจะทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนา อบรมศีลธรรมและสอนหนังสือกุลบุตรด้วย

ศรีธนูชัยมีความขัดแย้งกับน้องชายเนื่องจากความริษยา แต่ความขัดแย้งเช่นนี้ไม่ปรากฏในทิลล์ ออยเลนชเป็เกลเนื่องจากทิลล์เป็นลูกโอรสจึงไม่มีความขัดแย้งดังเช่นที่ศรีธนูชัยมีกับน้องชายของเขา

จากการศึกษาคู่กรณีได้ข้อสรุปว่า ความขัดแย้งระหว่างตัวละครเอกและคู่กรณีในมุขตลกมักจะแฝงการบอกเล่าโครงสร้างของชนชั้นในสังคม และความขัดแย้งระหว่างชนชั้นในเหตุการณ์ต่างๆ มักจะสะท้อนให้เห็นถึงความไม่พอใจของผู้ไร้อำนาจที่มีต่อผู้ที่มีอำนาจในสังคม

การศึกษาตัวละครเอกและคู่กรณีซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในมุขตลก และเป็นหัวใจของงานวิจัยฉบับนี้พบว่าตัวละครเอกมีสถานภาพทางสังคมและทัศนคติที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้ลักษณะของบุคคลทั้งสองในนิทานมุขตลกทั้งสองเรื่องมีความแตกต่างกันทั้ง ๆ ที่เป็นตัวละครประเภทเดียวกัน ส่วนคู่กรณีของนิทานทั้งสองเรื่อง คือผู้ใหญ่ในสังคมเยอรมันกับสังคมไทย เป็นการแสดงโครงสร้างทางชนชั้นและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันของสังคมเยอรมันกับไทย นิทานทั้งสองเรื่องมีทั้งลักษณะร่วมและลักษณะต่างซึ่งผู้วิจัยได้ให้ภาพรวมของนิทานมุขตลกทั้งสองเรื่องในบทสรุป